

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัย ได้ศึกษาคำรา เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎี และองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของการดำเนินชีวิตของคนในสังคมเมือง และสังคมชนบท โดยยึดหลักเศรษฐกิจแบบพอเพียงของคนในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดตรัง โดยมีสาระสำคัญ แบ่งออกเป็น 5 ตอน ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมมนุษย์
2. แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการดำเนินชีวิต
3. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องของสังคมเมืองกับสังคมชนบท
4. แนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจแบบพอเพียง
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมมนุษย์

ความหมายของพฤติกรรม

นักจิตวิทยาหลายท่าน ได้ให้คำจำกัดความของพฤติกรรมไว้มากมายหลายแนวคิด โดยผู้วิจัยได้รวบรวมความหมายของพฤติกรรม ไว้ดังนี้

ราชบัณฑิตยสถาน (2542) ให้ความหมายของ พฤติกรรม ไว้ว่า หมายถึง การกระทำ หรืออาการที่แสดงออกทางกล้ามเนื้อ ความคิด และความรู้สึกเพื่อตอบสนองสิ่งเร้า

ศักดิ์ไทย สุรกิจบวร (2545, หน้า 20) ได้กล่าวว่า พฤติกรรม หมายถึง การกระทำของมนุษย์หรือสัตว์ การกระทำที่วนเวียนรวมถึงการกระทำที่เกิดขึ้นทั้งไม่รู้สึกรู้ตัว และไม่รู้สึกรู้ตัว ในขณะที่กระทำ รวมทั้งการกระทำที่สังเกตได้ไม่ได้ด้วยเหมือนกัน

ไพบูลย์ เทวรักษ์ (2537, หน้า 3) กล่าวว่า พฤติกรรม หมายถึง การกระทำ การแสดงอาการ หรืออากัปกิริยาของอินทรีย์ (organism) ทั้งในส่วนของพฤติกรรมเอง เท่านั้นที่รู้ได้ และในส่วนของบุคคลอื่นอยู่ในวิสัยที่จะรู้ได้

จากคำนิยามดังกล่าว สรุปได้ว่า พฤติกรรมหมายถึง การกระทำที่สนองตอบต่อสิ่งเร้า ทั้งพฤติกรรมที่แสดงออกมา และพฤติกรรมที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ โดย ดุษณี แก้วกำเนิด (2544, หน้า 573-577) กล่าวว่า พื้นฐานของพฤติกรรมมุ่งไปที่สิ่งแวดล้อมทางด้านสังคมของอินทรีย์ สภาพของสังคมแต่ละสังคมขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ ดังต่อไปนี้

1. กลุ่มคน คนที่อยู่ร่วมกันในพื้นที่หนึ่งอาจเริ่มต้นที่เผ่าพันธุ์หรือพวกเดียวกัน ระยะต่อมาจำนวนผู้คนก็เริ่มมีมากขึ้นเนื่องจากการสืบพันธุ์ อาจมีการผสมผสานเผ่าพันธุ์อพยพออกไป ย้ายเข้ามา ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงสัดส่วนของประชากร เช่น มีเด็กและวัยชรา มากกว่าวัยหนุ่มสาว หรือลูกผสมมากกว่าเผ่าพันธุ์เดิม เป็นต้น อันจะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรม การแสดงออกที่แตกต่างจากเดิมไปที่ละเล็กทีละน้อย

2. ทรัพยากรและธรรมชาติในพื้นที่ ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่เป็นองค์ประกอบสำคัญในการสร้างสภาพสังคม เป็นตัวชักนำให้คนมาร่วมกัน และเกิดพฤติกรรมทางสังคมขึ้น เมื่อคนเข้าไปอยู่ร่วมกันและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ดิน แร่ ธาตุ ภูเขา แหล่งน้ำ อากาศ แสงแดด อุณหภูมิ ฝน ต้นไม้ สัตว์ต่าง ๆ เป็นต้น ทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้ก็เปลี่ยนแปลงไป ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติ โดยน้ำมือของคน พฤติกรรมของคนในสังคมก็จะเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย

3. รูปแบบการดำเนินชีวิต และรูปแบบวิธีการในการอยู่ร่วมกัน ในเบื้องต้นของการดำรงชีวิตของคน จำเป็นจะต้องแสวงหาปัจจัยสี่เพื่อการดำรงชีวิต ลำดับถัดไปก็เป็นเรื่องของการสืบพันธุ์มีลูกหลาน ตลอดจนมีความเกี่ยวข้องกับผู้อื่นในสังคมมากขึ้นเรื่อย ๆ สังคมอย่างง่าย ๆ ในระยะแรก ๆ จะค่อย ๆ กลั้บกลายเป็นสังคมที่ซับซ้อนมากยิ่งขึ้น เกิดกิจกรรมทางสังคมร่วมกันหลายชนิด เริ่มพัฒนากฎเกณฑ์แห่งการอยู่ร่วมกัน เพื่อความสงบสุข เริ่มรู้จักการแลกเปลี่ยนกันเพื่อความสะดวกในการดำรงชีวิต รูปแบบของการดำเนินชีวิตแบบอยู่ร่วมกันจึงแปรเปลี่ยนไป

4. สถาบันต่าง ๆ ทางสังคม เมื่อคนมีกิจกรรมร่วมกันมากขึ้นก็จะสร้างเครื่องมือ เครื่องใช้เพื่อช่วยในการทำกิจกรรมต่าง ๆ เมื่อมีกิจกรรมและเครื่องมือเครื่องใช้มากขึ้น

คนที่สร้างองค์กรหรือหน่วยงาน เพื่อผูกพันและเกื้อกูลกัน สังคมยังซับซ้อน นอกจากนี้จะมีองค์กรหรือหน่วยงานมากขึ้นแล้ว รูปแบบของกิจกรรมในสังคมก็มีหลากหลาย และซับซ้อนยิ่งขึ้นตามไปด้วย คนจึงได้จัดกระบวนการการทำงานให้มีรูปแบบชัดเจนนี้ เรียกว่า สถาบัน ซึ่งหมายถึง งาน วัตถุประสงค์ กิจกรรม บทบาท หน้าที่ความรับผิดชอบของสมาชิก เครื่องมือเครื่องใช้ หน่วยงานองค์กรที่ช่วยกันสร้างอย่างมีรูปแบบ มีระบบงานที่ชัดเจนและยึดถือปฏิบัติอย่างต่อเนื่องมั่นคง สถาบันที่คนสร้างขึ้นในสังคมหนึ่ง ๆ ได้แก่ (1) สถาบันครอบครัว (2) สถาบันการศึกษา (3) สถาบันศาสนา (4) สถาบันวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (5) สถาบันเศรษฐกิจ (6) สถาบันสุขภาพพลานามัย (7) สถาบันการสื่อสารคมนาคม (8) สถาบันการปกครอง และการเมือง และ (9) สถาบันนันทนาการ

องค์ประกอบของพฤติกรรม

การศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมจำเป็นต้องศึกษาองค์ประกอบของพฤติกรรม เพื่อความเข้าใจแนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมให้ดียิ่งขึ้น Conbach (อ้างถึงใน ราตรี พัฒนรังสรรค์, 2544, หน้า 6-7) ได้สรุปเกี่ยวกับพฤติกรรมมนุษย์ไว้ว่า พฤติกรรมมนุษย์มีองค์ประกอบ 7 ประการ ได้แก่

1. มีเป้าหมาย หรือความต้องการ
2. ความพร้อม (readiness) เป็นระดับความสามารถในการกระทำ เพื่อตอบสนองความต้องการของตน
3. สถานการณ์ (situation) หมายถึง เหตุการณ์หรือโอกาสในการกระทำกิจการใด ๆ
4. การตีความ (interpretation) เป็นการพิจารณาเพื่อหาวิธีการตอบสนองความต้องการ
5. การตอบสนอง (response) เป็นการกระทำกิจกรรมต่าง ๆ ตามที่ตัดสินใจ
6. ผลที่เกิดขึ้น (consequence) สิ่งที่ประจักษ์อาจสอดคล้อง (confirm) หรือไม่สอดคล้อง (contradict) กับการคาดหวังได้
7. ปฏิกริยาต่อการผิดหวัง (reaction to thwarting) เป็นกิริยาที่เกิดขึ้นหลังจากไม่สอดคล้องกับความต้องการ ทำให้ต้องกลับไปตีความใหม่เพื่อเลือกวิธีการตอบสนองความต้องการให้ประสบผลสำเร็จ พฤติกรรมจะสมบูรณ์ และสิ้นสุดเมื่อมนุษย์ได้รับผลตามความคาดหวัง ถ้ายังไม่สมหวังก็จะมีปฏิกริยาต่อไปอีก

จากองค์ประกอบของพฤติกรรมดังกล่าวจะเห็นได้ว่า เกี่ยวกับกระบวนการทำงานของจิตที่ตั้งกล่าวมา และเป็นประโยชน์ในทางศึกษาและพัฒนาพฤติกรรมต่าง ๆ ที่ต้องการได้ตลอดจนเป็นแนวทางในการสังเกตพฤติกรรมต่าง ๆ ได้

ประเภทของพฤติกรรม

ศักดิ์ไทย สุรกิจบวร (2545, หน้า 20) ได้กล่าวถึงประเภทพฤติกรรมไว้ว่า พฤติกรรมแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ พฤติกรรมภายนอก และพฤติกรรมภายใน ดังนี้

1. พฤติกรรมภายนอก (overt behavior) หมายถึง การกระทำที่ผู้อื่นสามารถสังเกตได้ ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ประเภท

1.1 พฤติกรรมแบบโมลาร์ (molar behavior) เป็นพฤติกรรมที่สังเกตได้โดยตรง ไม่ต้องใช้เครื่องมือช่วย เช่น พฤติกรรม กินอาหาร หัวเราะ ร้องไห้ อ้าปาก ถีบจักรยาน เป็นต้น

1.2 พฤติกรรมโมเลกุล (molecular behavior) เป็นพฤติกรรมที่สังเกตได้แต่ต้องใช้เครื่องมือช่วย เช่น การเต้นของหัวใจ พฤติกรรมการโกหก ความดันของโลหิต เป็นต้น

2. พฤติกรรมภายใน (covert behavior) หมายถึง การกระทำที่ผู้อื่นสังเกตไม่ได้โดยตรง ถ้าหากบุคคลที่เป็นเจ้าของพฤติกรรมไม่บอก หรือไม่แสดงพฤติกรรมภายนอกออกมาให้ผู้อื่นสังเกต ดังนั้น พฤติกรรมภายในจึงเป็นเรื่องของประสบการณ์ส่วนบุคคล (private experience) ตนเท่านั้นที่จะรู้ ได้แก่ ความคิด ความจำ ความฝัน จินตนาการ และพฤติกรรม การรู้สึกต่าง ๆ เช่น หิว เพื่อย เจ็บ ชื่นชม หนาว กลัว ตื่นเต้น และเสียใจ เป็นต้น พฤติกรรมภายในจำเป็นจะต้องอาศัยการวัด หรือการสังเกตทางอ้อม นั่นคือสังเกตหรือวัดจากพฤติกรรมภายนอกออกมา พฤติกรรมภายในอาจแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

2.1 พฤติกรรมภายในที่เกิดขึ้นโดยรู้สึกตัว (conscious processes) พฤติกรรมเหล่านี้เกิดขึ้น โดยผู้ที่เป็นเจ้าของพฤติกรรมรู้สึกว่ามันเกิดขึ้น ซึ่งถ้าบุคคลนั้นสามารถควบคุมความรู้สึกที่มันเกิดขึ้นได้ และไม่บอกหรือไม่แสดงอาการหรือสัญญาณใดให้คนอื่นรู้ ก็ยากที่ผู้สังเกตจะรู้ได้ โดยเฉพาะถ้าผู้สังเกตนั้นก็ไม่สามารถตัดสินใจได้อย่างถูกต้องกับความเป็นจริง พฤติกรรมดังกล่าว เช่น ปวดฟัน หิว โกรธ ตื่นเต้น เหนื่อย ชื่นชม เป็นต้น

2.2 พฤติกรรมภายในที่เกิดขึ้นโดยไม่รู้ตัว (unconscious processes) พฤติกรรมบางอย่างที่เกิดขึ้นภายในตัวบุคคล โดยบางครั้งบุคคลไม่รู้สึกรู้ตัว ซึ่งมีผลต่อพฤติกรรมภายนอกของบุคคลนั้น เช่น ความคิด ความปรารถนา ความคาดหวัง ความกลัว ความเป็นสุขใจ เป็นต้น

นักจิตวิทยาสนใจศึกษาพฤติกรรมภายนอกทั้งที่สังเกตได้โดยตรง และต้องใช้เครื่องมือช่วย และพฤติกรรมภายในทั้งที่เกิดขึ้น โดยรู้สึกรู้ตัวและไม่รู้สึกรู้ตัว การศึกษาพฤติกรรมภายในของนักจิตวิทยา ใช้วิธีสังเกตจากพฤติกรรมภายนอก และการสรุปเชื่อมโยง (infer) ถึงพฤติกรรมภายใน นักจิตวิทยา กลุ่มที่ศึกษาพฤติกรรมภายนอก ได้แก่ นักจิตวิทยา กลุ่มพฤติกรรม (behaviorism) ซึ่งผู้นำกลุ่มแนวคิดนี้ ได้แก่ Watson and Skinner (ศักดิ์ไทย สุรกิจบวร, 2545, หน้า 21)

ลักษณะของพฤติกรรม

พฤติกรรมมีหลากหลายลักษณะที่น่าสนใจ โดย สุภัททา ปิณฑะแพทย์ (2542, หน้า 3-4) ได้นำเสนอไว้ 4 ลักษณะ ดังนี้

1. การศึกษาพฤติกรรมต่าง ๆ ที่ปรากฏทางด้านร่างกาย ประกอบด้วย

(1) การเคลื่อนไหวของร่างกายที่ปรากฏ และสังเกตเห็นได้ (observable movement) เช่น การเดิน การเหวี่ยงแขน เป็นต้น ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่สามารถนำมาศึกษาเพื่อค้นหาสมมติฐานของการเกิดพฤติกรรมนั้น ๆ ทั้งในระดับปกติและผิดปกติ และ (2) การทำงานของร่างกาย (physiological behaviors) ทั้งที่ปรากฏให้เห็นได้ชัด เช่น การทำงานของสรีระร่างกาย ด้านเคมีชีวภาพ ซึ่งเป็นการทำงานที่ก่อให้เกิดปฏิกิริยาที่ผสมผสานทางชีวภาพของบุคคลนั้น ทำให้บุคคลมีพฤติกรรม และสภาวะทางจิตใจที่แตกต่างกัน หรือพฤติกรรมปรากฏเนื่องจากการตอบสนองต่อสิ่งเร้าและสถานการณ์ ทำให้เกิดอาการทางกายภาพ เช่น หัวใจเต้นแรง และถี่ หน้าแดง ดวงตาเบิกกว้าง เป็นต้น ในแต่ละบุคคลจะมีพฤติกรรมตอบสนองที่แตกต่างกัน รวมถึงพฤติกรรมที่เป็นผลต่อเนื่องในสภาพแวดล้อม เช่น การดื่มแอลกอฮอล์ หรือการกินยาบางประเภทอย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิดผลกระทบต่อการทำงานของระบบร่างกายในเวลาต่อมา

2. การศึกษาพฤติกรรมปกติ (normal behavior) เป็นการศึกษาพฤติกรรมทางด้านจิตวิทยาที่เป็นการแสดงออกของมนุษย์โดยทั่วไป ดังนี้ (1) การศึกษาพฤติกรรมการปรับตัวของมนุษย์ ทำให้เกิดกระบวนการต่าง ๆ ทางด้านความคิด การตัดสินใจ การใช้กลไกป้องกันตัวเองทางจิต และ (2) การศึกษาพฤติกรรมทางสังคม คือ การศึกษาการรวมกลุ่มของมนุษย์ การมีพฤติกรรมยอมรับการคล้อยตาม และการแข่งขันรวมทั้งการแสดงบทบาทและหน้าที่

3. การศึกษาพฤติกรรมผิดปกติ (abnormal behavior) เป็นการศึกษาพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนไปจากพฤติกรรมปกติ คือ (1) การแสดงพฤติกรรมที่ไม่สมเหตุสมผล เนื่องจากสภาพพยาธิทางจิต เกิดเป็นการแสดงออกทางบุคลิกภาพที่ไม่สมบูรณ์ และ (2) ความไม่สมดุลของพลังจิตและแรงกดดัน ซึ่งปรากฏออกมาในรูปของการเบี่ยงเบนทางด้านพฤติกรรม ทำให้เป็นโรคจิตและโรคประสาท

4. การศึกษาพฤติกรรมที่เกิดจากความแตกต่างระหว่างบุคคล (individual differences) เป็นการศึกษา ความแตกต่างอันเนื่องมาจากวัย เพศ และพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของมนุษย์ ในด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา จากการศึกษาถึงลักษณะของพฤติกรรมที่ใช้ในการศึกษา ทำให้การศึกษาพฤติกรรมชัดเจน มีทิศทางมากขึ้น ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทั้งในเชิงทฤษฎี และในเชิงปฏิบัติในการศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์

การตรวจวัดพฤติกรรม

การตรวจวัดพฤติกรรมเป็นสิ่งที่ทำได้ยากเนื่องจากมีองค์ประกอบต่าง ๆ มากมายที่ต้องนำมาพิจารณา จึงมีนักจิตวิทยาได้เสนอแนะการตรวจวัดพฤติกรรม ซึ่ง สุกัทัทา ปิณฑะแพทย์ (2542, หน้า 4-5) ได้นำเสนอไว้ ดังนี้

1. การตรวจวัดพฤติกรรมโดยใช้ระดับการเกิดของพฤติกรรมที่ปรากฏเป็นเกณฑ์ การตรวจวัดพฤติกรรมลักษณะนี้ เป็นการวัดโดยการสังเกตพฤติกรรม และประเมินค่าของพฤติกรรม 3 ด้าน ดังนี้ (1) ความถี่ (frequency) วัดออกมาเป็นจำนวนครั้งของการเกิดพฤติกรรม (2) ความเข้ม (intensity) วัดออกมาเป็นความมากน้อยของพฤติกรรม และ (3) ความแอบแฝง (latency) วัดออกมาเป็นพฤติกรรมที่เปิดเผย หรือปิดบัง ข้อพิจารณาพฤติกรรมที่รุนแรงจะเกิดขึ้นเมื่อพฤติกรรมนั้นมีความถี่สูง มีความเข้มมาก และมีการแอบแฝง

ซึ่งการวัดพฤติกรรมเช่นนี้สามารถวัดได้ เนื่องจากการวัดเชิงปริมาณ(quantity) ของ การเกิดพฤติกรรม จำนวนครั้ง (number) ของพฤติกรรม พลังงาน (energy) ที่ใช้ในการแสดง พฤติกรรม และระยะเวลา (duration of time) ที่เกิดพฤติกรรม

2. การตรวจวัดพฤติกรรม โดยใช้เครื่องมือทางจิตวิทยา พฤติกรรมที่มีความซับซ้อน ซึ่งต้องมีการวัดทางด้านความคิด และจิตใจเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย เช่น การตรวจวัดเชาว์ปัญญา ค่านิยม เจตคติ ความสนใจ และความถนัด เป็นต้น นอกจากนี้ ยังเป็นการตรวจวัดพฤติกรรม ที่เกิดจากการผสมผสานกัน เช่น การตรวจวัดคุณภาพ การตรวจวัดสุขภาพจิต พฤติกรรม ที่ซับซ้อนเหล่านี้ไม่สามารถตรวจวัดได้ด้วยการสังเกตแต่เพียงอย่างเดียว จำเป็นต้องใช้ การตรวจวัดทางจิตวิทยา ซึ่งในปัจจุบันได้มีเครื่องมือในการตรวจวัดไว้หลายประเภท เช่น แบบทดสอบ วัสดุอุปกรณ์ในการทดสอบ ตลอดจนมีการจัดระเบียบและวิธีการตรวจวัด อย่างมีระบบ มีความเชื่อมั่นอยู่ในระดับที่ยอมรับ โดยทั่วไป

โดยสรุปจะเห็นได้ว่า การตรวจวัดพฤติกรรมจะทำให้ทราบถึงปริมาณของพฤติกรรม ที่แสดงออก ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจเกี่ยวกับตัวบุคคลมากขึ้น และผลของการตรวจวัดนี้จะนำมา ซึ่งการปรับปรุง เปลี่ยนแปลง จนถึงการพัฒนาพฤติกรรมให้เป็นพฤติกรรมที่พึงประสงค์

แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการดำเนินชีวิต

รูปแบบการดำเนินชีวิตของแต่ละบุคคลนั้นมีความหลากหลายรูปแบบต่างกันไป มีการดำเนินชีวิตที่มีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง แต่ในขณะที่เดียวกันอาจมีบุคคลที่มีรูปแบบ การดำเนินชีวิตที่คล้ายกัน มีนักวิชาการได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการดำเนินชีวิตไว้ ดังนี้

Reimer (1995, p. 121) กล่าวว่า รูปแบบการดำเนินชีวิต คือ รูปแบบเฉพาะของกิจกรรม ในแต่ละวันที่แสดงถึงความเป็นตัวของตัวเองของคน ๆ นั้น โดยที่รูปแบบการดำเนินชีวิต ของแต่ละบุคคลจะเป็นเอกลักษณ์ที่ไม่เหมือนใคร คนแต่ละคนจะเลือกทำในสิ่งที่แตกต่าง จากคนอื่น ๆ ซึ่งก็อาจจะมิใครคนอื่น ๆ ทำในสิ่งเหล่านี้เหมือนกันก็ได้ จึงมีคนจำนวนหนึ่ง ที่มีรูปแบบการดำเนินชีวิตที่เหมือนกัน

Kraft and Goodell (1993, p. 20) ได้กล่าวไว้ว่า ในทางการแพทย์ให้คำจัดความของรูปแบบการดำเนินชีวิตว่าเป็นพฤติกรรมที่รับประทานอาหาร การนอน การสูบบุหรี่ เป็นต้น เช่นเดียวกันกับในมุมมองของนักการตลาด เพราะเป็นเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องกับกิจกรรม ความสนใจ และความคิดเห็นในการใช้สินค้าและบริการ ตัวแปรในเรื่องรูปแบบการดำเนินชีวิต ทั้งกิจกรรม ความสนใจ และความคิดเห็น เป็นตัวแปรเชิงจิตวิทยาซึ่งสามารถบอกจำนวนได้ โดยมีลักษณะตัวอย่างของกิจกรรม ความสนใจ และความคิดเห็น

ตาราง 1

ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการดำเนินชีวิต

กิจกรรม	ความสนใจ	ความคิดเห็น
การทำงาน	ครอบครัว	ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล
งานอดิเรก	บ้าน	หัวข้อทางสังคม
เหตุการณ์ทางสังคม	งาน	การเมือง
การพักผ่อน	ชุมชน	ธุรกิจ
ความบันเทิง	นันทนาการ	เศรษฐกิจ
ความเป็นสมาชิกสโมสร	แฟชั่น	การศึกษา
การเข้าร่วมกับชุมชน	อาหาร	ผลิตภัณฑ์
การจับจ่ายใช้สอย	สื่อ	อนาคต
การเล่นกีฬา	การประสบความสำเร็จ	วัฒนธรรม

ที่มา. จาก "Activities, Interests and Opinions," by W. D. Wells & D. J. Tigert, 1971, *Journal of Advertising Research*, 4, 27.

จากตาราง 1 แสดงให้เห็นว่า สิ่งที่แตกต่างกันในเวลาวางเป็นสิ่งที่ยังบอกรูปแบบการดำเนินชีวิตของพวกเขา เมื่อผู้บริโภคมีกิจกรรม ความสนใจ และความคิดเห็นที่แตกต่างกัน ก็เป็นสิ่งที่แสดงถึงความแตกต่างของรูปแบบการดำเนินชีวิตแต่ละแบบได้

Hawkins, Best, and Coney (1998, p. 221) กล่าวว่า ในการศึกษาเรื่องรูปแบบการดำเนินชีวิต มีวิธีวัดค่านิยม และรูปแบบการดำเนินชีวิตอีกรูปแบบหนึ่ง คือ Value

And Lifestyle Systems (VALS) ซึ่งเป็นของบริษัทวิจัย SRI สหรัฐอเมริกา โดยการนำทฤษฎีลำดับขั้นของความต้องการของ Maslow (Maslow's need hierarchy) และแนวคิดลักษณะทางสังคมมาเป็นแนวทางในการจัดกลุ่มผู้บริโภคชาวอเมริกัน โดยสามารถจัดประเภทของบุคคลได้เป็น 9 กลุ่มตามรูปแบบการดำเนินชีวิตและค่านิยมที่แตกต่างกัน ดังนี้

1. ลักษณะการดำเนินชีวิตแบบมีความจำเป็นเป็นแรงผลักดัน (need-driven) ค่านิยมและรูปแบบการดำเนินชีวิตของคนกลุ่มนี้จะมุ่งไปที่ชีวิตปัจจุบันและความปลอดภัย เนื่องจากมีข้อจำกัดทางการเงินจึงมักซื้อสินค้าที่มีความจำเป็นมากกว่าซื้อเพราะความปรารถนา ซึ่งลักษณะการดำเนินชีวิตของคนกลุ่มนี้แบ่งกลุ่มย่อยได้อีก 2 กลุ่ม คือ

1.1 กลุ่มด้อยโอกาส (survivors) เป็นกลุ่มคนระดับล่างของสังคม ระดับการศึกษาและรายได้ต่ำ เป็นผู้ชราและด้อยโอกาส จึงมีเป้าหมายสำหรับชีวิตในอนาคต ยังยึดติดกับประเพณีดั้งเดิม มักเป็นสตรี หรือชนกลุ่มน้อย

1.2 กลุ่มยากจน (sustainers) มีอายุน้อยกว่ากลุ่มด้อยโอกาส มีฐานะค่อนข้างยากจน ไม่มีเป้าหมายความสำเร็จในอนาคต

2. ลักษณะการดำเนินชีวิตประเภทสนใจสิ่งเร้าจากภายนอก (outer-directed) เป็นคนกลุ่มใหญ่ที่สุด มีการซื้อสินค้าเพราะอยากให้ผู้อื่นสังเกตเห็นการใช้สินค้าของพวกตน ซึ่งลักษณะการดำเนินชีวิตของคนกลุ่มนี้แบ่งกลุ่มย่อยได้อีก 3 กลุ่ม คือ

2.1 กลุ่มทำตามสังคม (belongers) เป็นกลุ่มที่มักจะดำเนินชีวิตตามวิถีทางดั้งเดิมของสังคม เป็นกลุ่มของผู้รักษาเสถียรภาพของสังคมและยึดถือค่านิยม และพฤติกรรมตามประเพณีที่สืบทอดกันมา โดยมีสถาบันครอบครัวและศาสนาเป็นสถาบันที่สำคัญที่สุด มักจะมีการศึกษาไม่สูงนักและมีรายได้ค่อนข้างต่ำ

2.2 กลุ่มมีความพยายาม (emulators) กลุ่มนี้แตกต่างจากกลุ่มทำตามสังคมตรงที่มีอายุน้อยกว่า มีระดับการศึกษา และรายได้สูงกว่า มีความทะเยอทะยานสูงกว่า และมีความปรารถนาอันแรงกล้าที่จะแข่งขันเพื่อความสำเร็จ รูปแบบการดำเนินชีวิตของกลุ่มนี้จึงแสดงให้เห็นถึงความปรารถนาที่จะเป็นเหมือนกลุ่มประสบความสำเร็จ

2.3 กลุ่มประสบความสำเร็จ (achievers) เป็นกลุ่มที่มีความสามารถ และประสบความสำเร็จ ทำงานหนัก และมีค่านิยมเรื่องวัตถุ (materialistic values) มีความพอใจในตำแหน่งทางสังคมของตน คนกลุ่มนี้มักจะเป็นชายวัยกลางคน ซึ่งมีระดับรายได้สูงกว่าคนกลุ่มอื่น

3. ลักษณะการดำเนินชีวิตประเภทยึดตัวเองเป็นหลัก (inner-directed) ลักษณะของคนกลุ่มนี้จะให้ความสำคัญกับการแก้ปัญหาในชีวิตของตนเองมากกว่าจะให้ความสนใจกับโลกภายนอก ซึ่งเป็นลักษณะที่แตกต่างกับกลุ่ม outer-directed และกลุ่มนี้ยังแบ่งย่อยได้อีก 3 กลุ่ม คือ

3.1 กลุ่มหลงตัวเอง (I-am-me's) มีอายุเฉลี่ยประมาณ 20 ปี มีการศึกษาในระดับมัธยมปลายหรือต่ำกว่า และมีรายได้ต่ำ มักมีลักษณะเฉพาะตัว เช่น อาจหลงรักตัวเอง (narcissistic) และชอบแสดงออก (exhibitionistic) คนกลุ่มนี้ให้ความสำคัญกับเอกลักษณ์เฉพาะตัวอย่างมาก มักจะชอบลองกิจกรรมใหม่ ๆ ชอบเสี่ยงและทำสิ่งต่าง ๆ โคนใช้อารมณ์เป็นหลัก

3.2 กลุ่มชอบแสวงหาผลประสบการณ์ (experientials) มีอายุเฉลี่ยประมาณ 26 ปี มักเป็นสตรีที่มีการศึกษาและระดับรายได้สูง แสวงหาประสบการณ์ที่หลากหลายให้กับชีวิต

3.3 กลุ่มให้ความสำคัญต่อสังคม (societally conscious) เป็นกลุ่มที่มีการขยายค่านิยมออกจากตัวเองไปยังการพัฒนาสังคมส่วนรวม โดยมักจะสนับสนุนการอนุรักษ์และเป็นอาสาสมัครบำเพ็ญประโยชน์ต่าง ๆ มีอายุประมาณ 30 ปลาย ๆ มีระดับการศึกษาสูง

4. ลักษณะการใช้ชีวิตแบบผสมผสาน (integrates lifestyle) คนกลุ่มนี้จะมีค่านิยมที่ผสมผสานกันระหว่างลักษณะการดำเนินชีวิตประเภทสนใจสิ่งเร้าภายนอกรวมกับลักษณะของผู้ประสบความสำเร็จ (outer-directed societally conscious) มีอายุเฉลี่ยประมาณ 40 ปี มีการศึกษาระดับวิทยาลัยและมีรายได้สูง ซึ่งเป็นคนกลุ่มน้อยที่นักการตลาดไม่ได้ให้ความสนใจนัก

ในการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการดำเนินชีวิตนั้นทำให้ทราบถึงรูปแบบการดำเนินชีวิตในภาพรวม นับเป็นสิ่งสำคัญเพราะจะเป็นพื้นฐานในการศึกษาสภาพการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภอเมือง จังหวัดตรัง ซึ่งจะส่งผลให้สามารถเข้าใจธรรมชาติของประชาชนในแต่ละสังคมที่จะศึกษาได้ดียิ่งขึ้น

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องของสังคมเมืองกับสังคมชนบท

สมยศ พุ่มหว่า (2534, หน้า 57) ได้กล่าวถึงความลักษณะทั่วไปของสังคมชนบท และสังคมเมืองไว้ว่า ข้อความเกี่ยวกับลักษณะทั่วไปของสังคมชนบทและสังคมเมืองต่อไปนี้เป็นกรรวบรวมความคิด ข้อเขียน และงานวิจัยของนักวิชาการเกี่ยวกับสังคมและชุมชนชนบทและสังคมเมืองมารวมกันไว้เพื่อเป็นแนวทางสำหรับการทำความเข้าใจและวิเคราะห์ลักษณะของชนบทไทยต่อไป

ลักษณะทั่วไปของสังคมชนบท

สมยศ พุ่มหว่า (2534, หน้า 57-58) กล่าวว่า ลักษณะทั่วไปของสังคมชนบทไทยมีดังต่อไปนี้

1. ความเป็นชนบท ทางหนึ่งที่แสดงความเป็นชนบท คือ การที่ประชาชนอาศัยกันอยู่อย่างกระจัดกระจายเป็นหมู่บ้าน ตำบล ในเนื้อที่อันกว้างใหญ่ ความหนาแน่นของประชากรจึงมีน้อย ดังนั้น จึงมักได้ชื่อว่าสังคมเล็ก
2. เกษตรกรรม สังคมชนบทเป็นสังคมที่ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตร ทำนา ทำไร่ ทำสวน ทำประมง หรือทำอุตสาหกรรมในครัวเรือน เป็นอุตสาหกรรมขนาดเล็ก ใช้แรงงานสัตว์มากกว่าเครื่องจักรกล ปริมาณการผลิตจำกัด มักทำเพื่อยังชีพ กินใช้เอง ซื้อขายแลกเปลี่ยนเพียงเล็กน้อย
3. ความยากจน สังคมชนบทเป็นสังคมที่ประชาชนมีรายได้น้อย เพราะไม่ได้ทำกิจการเพื่อการค้าหรืออุตสาหกรรม จึงทำให้มีการออมทรัพย์น้อยไปด้วย งานบริการที่มีอยู่ส่วนใหญ่เป็นประเภทรับจ้าง เป็นแรงงานประเภทไร้ฝีมือ ทำให้มีรายได้น้อยเช่นเดียวกัน
4. ระบบสื่อสารและคมนาคม โดยทั่วไปสังคมชนบทมีระบบการสื่อสารล่าช้าหลังใช้การสื่อสารระหว่างบุคคลมากกว่าสื่อสารมวลชน หนังสือพิมพ์จากในเมืองส่งเข้าถึงชนบทน้อย แม้สังคมชนบทปัจจุบันจะมีวิทยุโทรทัศน์เตอร์มากแล้ว แต่มักมีไว้เพื่อรับฟังรายการบันเทิงมากกว่าข่าวสาร หากที่มีโทรทัศน์อยู่บ้างก็เพื่อประโยชน์ทางการบันเทิงอย่างเดียวเช่นกัน ส่วนการคมนาคมระหว่างหมู่บ้านตำบลยังขาดความสะดวกอีกมาก

5. ระบบการขนส่ง สังคมชนบทส่วนใหญ่ยังมีระบบการขนส่งที่ล่าช้า ไม่มีความสะดวก ไม่มีถนนที่ใช้ได้ทุกฤดูกาล ยังคงใช้แรงงานคนและสัตว์อยู่อีกมาก โดยเฉพาะบางฤดูกาลที่พาหนะสมัยใหม่ใช้การไม่ได้

6. การศึกษา ประชาชนในสังคมชนบทมักมีการศึกษาค่ำ ทั้งนี้เพราะระบบการศึกษาอันประกอบไปด้วยโรงเรียน ครู อุปกรณ์การศึกษามักหย่อนทั้งคุณภาพและปริมาณ ประกอบกับการที่พ่อแม่ของนักเรียนเป็นคนยากจนและด้อยการศึกษา จึงไม่อาจส่งเสริมการศึกษาของลูกด้วยการซื้อหาอุปกรณ์การเรียนมาเสริม หรือให้คำแนะนำด้านการศึกษาแก่ลูกอย่างมีประสิทธิภาพได้

7. ประชากร นอกจากจะมีอัตราความหนาแน่นของประชากรต่ำแล้ว ประชากรในสังคมชนบทยังมีอัตราเกิดและตายสูง แต่อัตราตายค่อย ๆ ต่ำลง เพราะมีความรู้ทางโภชนาการเพิ่มขึ้น และการอนามัยและการสาธารณสุขเจริญขึ้น จึงทำให้อัตราเพิ่มของประชากรสูงแต่อายุของคนยังไม่ยืนยาวนัก ครอบครัวมักมีขนาดใหญ่หรือเป็นครอบครัวขยาย มีการอพยพและการเคลื่อนที่ทางสังคมน้อย

8. การจำแนกแจกแจงทางโครงสร้าง สังคมชนบทมีการจำแนกแจกแจงทางโครงสร้างน้อย กล่าวคือ สังคมชนบทเป็นสังคมขนาดเล็ก มีการแบ่งงานกันอย่างง่าย ๆ ระหว่างชายหญิง เด็ก และผู้ใหญ่ แต่ไม่มีการแบ่งงานอย่างซับซ้อน มีความชำนาญเฉพาะด้านน้อย แต่ละคนหรือแต่ละครอบครัวมีความรู้หรือความชำนาญแบบง่าย หลายด้าน มีความสามารถอยู่ได้ตามลำพังสูงกว่าคนเมือง สังคมชนบทไม่มีอาชีพหลากหลาย อาชีพส่วนใหญ่เป็นการเกษตรหรือเกี่ยวข้องกับการเกษตร แต่ละหมู่บ้านตำบลมักเป็นคนภาษาเดียวกัน เชื้อชาติและศาสนาเดียวกัน

9. คนชนบท คนในสังคมชนบทนอกจากมีการศึกษาน้อย มีความไม่รู้อยู่มากแล้ว ยังเป็นคนยึดหลักจิตวิสัย คือ หลักความชอบพอของตนเป็นเกณฑ์ เชื่อสัจย์ หูตาไม่กว้าง เกรงในประเพณี นับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ไม่กระฉับกระเฉง ดำเนินชีวิตเรื่อย ๆ บางครั้งทอดคาลัยในชีวิต อนุรักษ์นิยม ไม่ชอบของใหม่ ไม่ชอบการเปลี่ยนแปลง มีความเข้าใจในชนบทและสถานการณ์ของผู้อื่นเช่นคนเมืองน้อย

10. ความสัมพันธ์ทางสังคม ความสัมพันธ์ระหว่างกันของคนชนบทมักเป็นแบบปฐมภูมิ คือ มีความใกล้ชิดสนิทสนมกัน ไว้เนื้อเชื่อใจกัน ความต้องการเข้าสัมพันธ์เกิด

ขึ้นมาเอง โดยไม่มีแรงผลักดันของผลประโยชน์ เข้าสัมพันธ์กันอย่างรอบด้าน ไม่ได้สัมพันธ์กันเฉพาะด้านใดด้านหนึ่ง เป็นความสัมพันธ์ที่มั่นคง ยืนยาว

ลักษณะทั่วไปของสังคมเมือง

สมยศ ทุงหว่า (2534, หน้า 59) ได้สรุปลักษณะทั่วไปของสังคมเมืองไว้ ดังต่อไปนี้

1. ความเป็นเมือง สังคมเมืองเป็นสังคมที่มีคนอาศัยอยู่ในพื้นที่จำกัด เป็นจำนวนมาก จึงทำให้อัตราความหนาแน่นของประชากรสูง อยู่อาศัยกันอย่างเบียดเสียดเยียดชิด

2. การอุตสาหกรรม สังคมเมืองเป็นสังคมที่มีการผลิตโภคภัณฑ์ (อุปโภคบริโภค) เป็นจำนวนมาก และมักใช้เครื่องจักรก้าวหน้า สินค้าอุตสาหกรรมเป็นการเอาผลผลิตตามธรรมชาติ หรือทรัพยากรธรรมชาติมาแปรรูปเป็นสินค้า

3. พาณิชยกรรม ลักษณะสำคัญอีกประการหนึ่งของสังคมเมือง คือ การมีการค้าธุรกิจเป็นจำนวนมาก คนเมืองเป็นจำนวนมากมีอาชีพค้าขาย หรือเกี่ยวข้องกับการค้า ทั้งการค้าปลีกและการค้าส่ง

4. งานบริการ หรือภาษาเศรษฐกิจเรียกว่าอุตสาหกรรมอันดับที่ 3 (tertiary industry) งานประเภทนี้มีความใกล้ชิดสัมพันธ์กับอุตสาหกรรมและพาณิชยกรรม ได้แก่ การธนาคาร การบัญชี การจัดการ การเสมียน หรือเลขานุการ งานแรงงาน งานซ่อม งานประกอบ งานบรรจุหีบห่อ งานขนส่งสินค้า และงานนำเที่ยว

5. ระบบการคมนาคมและการสื่อสาร สังคมเมืองโดยทั่วไปมักมีระบบการสื่อสาร เช่น โทรศัพท์ โทรเลข โทรคมนาคม ไปรษณีย์ หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรศัพท์ และระบบการคมนาคม เช่น รถโดยสาร รถแท็กซี่ รถส่วนตัว พร้อมทั้งถนนหนทางที่เจริญก้าวหน้ากว่าชนบท

6. ระบบการขนส่ง เป็นสิ่งที่สังคมเมืองมีควบคู่ไปกับการคมนาคม ซึ่งมักจะมีทั้งปริมาณและคุณภาพ การขนส่งในเมืองมีบริการที่ก้าวหน้าทั้งทางบก ทางน้ำ และทางอากาศ

7. การศึกษา สังคมเมืองเป็นสังคมที่ประชากรมีการศึกษาสูง บริการด้านการศึกษาของสังคมเมืองมีทั้งคุณภาพและปริมาณ คือ มีโรงเรียน นักเรียนนักศึกษา ครูอาจารย์ อุปกรณ์การศึกษาที่ดี และจำนวนมาก

8. ประชากร สังคมเมืองนอกจากจะมีประชากรหนาแน่นแล้ว อัตรากเกิด และอัตรามรตายนของประชากรยังต่ำ เพราะมีบริการสาธารณสุขและอนามัยที่เพียงพอ และเจริญก้าวหน้า มีชีวิตยืนยาว ครอบครัวมีขนาดเล็ก หรือครอบครัวเดี่ยว มีการเคลื่อนที่ทางสังคมสูง

9. การจำแนกแจกแจงทางโครงสร้าง นอกจากประชากรมีอาชีพหลากหลาย ประเภทสังคมเมืองยังเป็นดินแดนที่มีประชากรต่างเชื้อชาติ ต่างภาษา ต่างศาสนาประเพณีกันมาก

10. คนเมือง มีลักษณะเป็นคนที่เปิดกว้างที่จะรับความรู้ข่าวสาร และพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลง ไม่ยึด หรือเคร่งครัดประเพณี มีความเชื่อศรัทธาในหลักเหตุผลวิทยาศาสตร์ทางการแพทย์สมัยใหม่ มีความเชื่อ และความภักดีต่อผู้นำระดับชาติมากกว่าระดับหัวหน้าเผ่าหรือหัวหน้าชุมชน เป็นคนมีความใฝ่ฝันทะเยอทะยาน อาศัยในชีวิต เห็นคุณค่าของเวลา

11. ความสัมพันธ์ทางสังคม ความสัมพันธ์ระหว่างกันของคนเมืองเป็นแบบพุทธิภูมิ ยกเว้นระหว่างคนในครอบครัวเดียวกันหรือในญาติมิตร มีลักษณะตัวใครตัวมัน (individualism) สูง ไม่เป็นความสัมพันธ์แบบใกล้ชิดสนิทสนม เป็นความสัมพันธ์ที่มุ่งประโยชน์ ไม่ค่อยมีความจริงใจต่อกัน สวมหน้ากากเข้าหากันมากกว่าเปิดหน้าเข้าหากัน เท่าที่กล่าวมาโดยสังเขปเกี่ยวกับสังคมชนบทและสังคมเมืองนั้น เชื่อว่ายังไม่ครอบคลุมทุกด้าน แต่ก็พอมองเห็นภาพเปรียบเทียบของสังคมทั้งสองประเภทได้พอควร ดังแสดงในตาราง 2

ตาราง 2

ความแตกต่างระหว่างชุมชนเมืองและชุมชนชนบท

หัวข้อ	ชุมชนเมือง	ชุมชนชนบท
ขนาด	-ใหญ่	-เล็ก ขนาดใหญ่ที่สุดมีจำนวนพื้นที่นั้น
องค์ประกอบ	-วิวิธพันธ์	-เอกพันธ์
ความสัมพันธ์กับชุมชนอื่น	-พึ่งพาชุมชนอื่น	-โคดเดี่ยว พึ่งตนเองได้
ระดับการแบ่งงาน	-มากและซับซ้อน	-น้อยและง่าย
สมาชิกภาพของกลุ่ม	-มากและสมัครใจ	-น้อยและไม่มีทางเลือก
ลักษณะองค์การสังคม	-ขนาดใหญ่และเป็นทางการ	-ขนาดเล็กและ ไม่เป็นทางการ
รูปแบบขององค์การสังคมเด่น	-พลเมืองของรัฐ-ชาติ	-เครือญาติ
รูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมเด่น	-พุทธิภูมิ	-ปฐมภูมิ

ตาราง 2 (ต่อ)

หัวข้อ	ชุมชนเมือง	ชุมชนชนบท
ลักษณะสถาบัน	-สร้างขึ้นเอง เป็นทางการ และแบ่งแยกเด่นชัด	-เติบโตจากประเพณีและ ผสมผสานระหว่างสถาบัน
การได้มาซึ่งสถานภาพ	-คุณวุฒิ	-ชาติวุฒิ
ขอบเขตมาตรฐาน	-จำเพาะและขาดคอน	-ไร้ขอบเขตและต่อเนื่อง
ลักษณะบรรทัดฐาน	-หลวมในชั้นปฐมภูมิ เข้มงวดในชั้นทุติยภูมิ	-คอยหวงห้ามและกวดขัน
ประเภทสิทธิฐานมัติ	-เป็นทางการ	-ไม่เป็นทางการ
รูปแบบการเปลี่ยนแปลง	-ชอบรักของใหม่ พลวัติ มุ่งอนาคต	-ต่อต้าน ให้ความสำคัญแก่ ประเพณีค่อนข้างสถิต
ค่านิยมเด่น	-หลักทาง โลก หลักทาง วิทยาศาสตร์	-หลักทางธรรม
พื้นฐานความสัมพันธ์	-เกิดจากการทำประโยชน์ แก่กันและกัน	-เกิดความเห็นพ้องต้องกัน
หน้าที่องค์การสังคม	-อุปกรณ์ไปสู่ วัตถุประสงค์อื่น	-เป็นประโยชน์ในตัวเอง
ระดับการยึดเหนี่ยว	-ต่ำมีแนวโน้มสู่ภาวะไร้ บรรทัดฐาน	-สูงมีเอกภาพทางวัฒนธรรม

ที่มา. จาก การพัฒนาชนบท (หน้า 31), โดย สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2523, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.

ความแตกต่างระหว่างสังคมเมืองกับสังคมชนบท

สมยศ ทุ่งหว้า (2534, หน้า 62-66) ได้กล่าวถึง ความแตกต่างระหว่างสังคมชนบท และสังคมเมืองว่า จำแนกได้ 4 หัวข้อ คือ ด้านประชากร ที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อม ด้านรายได้ อาชีพการทำงาน และด้านสังคมและวัฒนธรรม ความแตกต่างระหว่างสังคมชนบท และสังคมเมืองมีความแตกต่างที่สำคัญ ๆ คือ

1. ด้านประชากร ประชากรไทยส่วนใหญ่ยังคงอาศัยอยู่ในเขตชนบท ความแตกต่างระหว่างสังคมชนบท และสังคมเมืองในด้านประชากร พอจะกล่าวโดยสรุปได้ดังนี้

1.1 ความแตกต่างในด้านความหนาแน่น จะพบว่าในเมืองจะมีประชากรอยู่หนาแน่น ส่วนในชนบทจะมีประชากรหนาแน่นน้อย ทั้งนี้เป็นเพราะมักจะกระจายไปตามพื้นที่ การเกษตร

1.2 ชาวชนบทมีอัตราการเกิดค่อนข้างสูงกว่าในเมือง ซึ่งมาจากสาเหตุหลายประการ เช่น นิยมแต่งงานกันตั้งแต่อายุน้อย การรับบริการทางการแพทย์การคุมกำเนิด ตลอดจนความรู้ยังไม่มากพอ

1.3 น้ำหนักโดยเฉลี่ยของเด็กแรกเกิดในชนบทมักต่ำ และอัตราการตายสูงมากกว่าในเมือง ทั้งเนื่องจากสาเหตุทางด้านสาธารณสุขมีบริการไม่เพียงพอ หรือประชากรไม่มีความรู้ทางด้านนี้

1.4 ชาวชนบทจะมีการอพยพโยกย้ายเพื่อหาแหล่งที่ทำกิน โดยการย้ายไปในท้องที่ใกล้เคียงหรือเข้าเมืองมากกว่าคนในเมือง

1.5 ถ้าพิจารณาด้านเชื้อชาติ ประชากรที่อยู่ในชนบทส่วนใหญ่มักจะมีเชื้อชาติเหมือนกัน แต่ในเมืองอาจมีปนกันหลายเชื้อชาติ

1.6 ปัจจุบันแรงงานที่อยู่ในชนบทมักจะเป็นผู้สูงอายุ เนื่องจากแรงงานในวัยเด็กวัยหนุ่มสาว อพยพเข้ามาทำงานในเมือง ส่วนแรงงานในเมืองนั้นมีตั้งแต่วัยเด็กไปจนถึงผู้สูงอายุ

2. ที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อม ความแตกต่างกันในเรื่องที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม อาจพิจารณาได้ ดังนี้

2.1 ลักษณะทางธรรมชาติ แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างชนบทกับเมือง คือ ชาวชนบทอยู่ใกล้ซิคและเผชิญต่อผู้อยู่กับธรรมชาติแม้แต่การประกอบอาชีพทางการเกษตรก็ขึ้นอยู่กับธรรมชาติ เนื่องจากสภาพแวดล้อมที่อยู่เป็นธรรมชาติ ชีวิตชาวชนบทจึงมีความผูกพันกับธรรมชาติซึ่งไม่มีความแน่นอน เช่น การผิดปกติของฤดูกาล ความแห้งแล้ง อุทกภัย โรคแมลงศัตรู และจากความไม่แน่นอนของธรรมชาตินี้เป็นสาเหตุสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้เกษตรกร หรือชาวชนบทต้องต่อสู้กับธรรมชาติ และทำให้เป็นคนที่ทำงานได้หลายอย่างมากกว่าชาวเมือง ขณะเดียวกันจากสิ่งแวดล้อมที่ทำให้ชาวชนบทมีความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์มากขึ้น ทั้งนี้เป็นการพึ่งพิงเพื่อก่อให้เกิดความมั่นใจ อบอุ่น หรือเป็นที่พึ่งทางใจอันทำให้เกิดประเพณีเชื่อถือบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ เช่น ประเพณีการแห่นางแมว เป็นต้น ส่วนชาวเมืองนั้นมักทำงานอยู่ในที่ทำงานหรือที่ร่มมากกว่าในที่กลางแจ้ง และชาวเมืองนั้นอยู่กับสิ่งแวดล้อมที่มีลักษณะห่างธรรมชาติ พบกับสภาวะอากาศไม่บริสุทธิ์ เช่น มีฝุ่น ควันเสียของรถยนต์ โรงงานอุตสาหกรรม เป็นต้น

2.2 ลักษณะของการอยู่อาศัย เมื่อเทียบกับชีวิตในเมืองแล้วเห็นว่าชาวชนบทมีความโคดเคี้ยว ทั้งนี้เพราะลักษณะของงานเกษตรนั้นทำให้เกิดความหนาแน่นของประชากรต่อพื้นที่ต่ำ เนื่องจากชาวชนบทจะอยู่กระจัดกระจายออกไปตามลักษณะพื้นที่เกษตรกรรม ลักษณะบ้านของชาวชนบทส่วนใหญ่จะใช้ไม้เป็นโครงสร้างและใช้วัสดุท้องถิ่นเป็นวัสดุก่อสร้าง เช่น หลังคาอาจมุงด้วยใบหญ้า ใบจาก หรือถ้าเป็นครอบครัวที่มีฐานะดีก็มุงด้วยสังกะสี หรือกระเบื้อง ฝาบ้านใช้ไม้ไผ่ ส่วนบ้านในเมืองมักเป็นอาคารก่อสร้างด้วยอิฐ ปูน เป็นอาคารสูง ตัวย่านไม่กว้างขวาง ส่วนบ้านในชนบทนั้นกว้างใหญ่มีบริเวณรอบบ้านกว้างกว่าบ้านในเมือง

2.3 ลักษณะทางนิเวศวิทยา สังคมชนบทมักประกอบด้วยหมู่บ้านขนาดเล็ก คั้งเรียงรายกันอยู่อย่างง่าย ๆ การตั้งถิ่นฐานส่วนใหญ่เป็นแบบมิได้วางแผนล่วงหน้า และมักตั้งหมู่บ้านตามริมแม่น้ำ ลำคลอง หรือตามเส้นทางคมนาคม ทั้งนี้เพื่อความสะดวกและเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีพ สำหรับในเมืองนั้นการตั้งถิ่นฐานมักจะมีการวางแผนไว้ล่วงหน้า และสร้างเป็นอาคารบ้านเรือนริมถนน และตามที่ทั่วไป โดยมีการวางแผนเกี่ยวกับการจัดทำสาธารณูปการต่าง ๆ

2.4 เศรษฐกิจ ความแตกต่างด้านเศรษฐกิจอาจแยกกล่าวในด้านของอาชีพ รายได้ และการมีงานทำได้ดังนี้

2.4.1 อาชีพ ความรู้ และทักษะในงานอาชีพ ชาวชนบทมีอาชีพที่ผูกพันอยู่กับเกษตรกรรม และมีกิจกรรมต่าง ๆ เป็นไปในแบบเดียวกัน ส่วนอาชีพในเมืองมีลักษณะแตกต่างกันไปมากมาย ชาวชนบทนั้นไม่มีใครเป็นผู้ชำนาญพิเศษในงานใดงานหนึ่ง โดยเฉพาะ ทั้งนี้เนื่องจากชาวชนบทคนหนึ่ง ๆ จะต้องรู้จักการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ ขุดคลอง ท้องร่อง ซ่อมหลังคาบ้าน และอื่น ๆ ส่วนชาวเมืองนั้นจะมีความชำนาญเฉพาะอย่าง เป็นด้านของแต่ละคนไป

2.4.2 รายได้ชาวชนบทโดยเฉพาะเกษตรกร (ไม่รวมพ่อค้าท้องถิ่น ครูประชาบาล หรือนุคคลอาชีพอื่น) เป็นผู้มียาได้ต่ำมาก ทั้งนี้เพราะเกษตรกรมีรายได้ไม่แน่นอน มีการว่างงานตามฤดูกาลมาก และมีผลผลิตต่ำ ซึ่งเมื่อเทียบกับชาวเมืองที่มีอาชีพอย่างอื่นแล้วจะมีรายได้สูงกว่าโดยเฉลี่ยค่อนข้างมาก

2.4.3 การมีงานทำ เนื่องจากลักษณะการประกอบอาชีพของชาวชนบทนั้นแตกต่างกับชาวเมืองมาก เพราะเป็นอาชีพการเกษตรที่ต้องอาศัยดินฟ้าอากาศ ดังนั้นช่วงระยะเวลาทำการเพาะปลูกจึงใช้ในระยะเวลาที่ไม่มาก เมื่อหมดฤดูกาลเพาะปลูกจึงมีการว่างงานตามฤดูกาลเป็นเวลานาน ทำให้สูญเสียแรงงาน ประกอบกับมีที่ดินจำกัด จึงทำให้มีการมีงานทำไม่เต็มที่อยู่ทั่วไป ส่วนในเมืองนั้น คนที่มีงานทำนั้นจะมีการทำงานในลักษณะต่อเนื่องไม่มีหยุดตามฤดูกาล ทั้งนี้เพราะการที่คนหนึ่งคนใดไม่มีงานทำ หรือตกงานนั้นหมายถึงว่า ตนเองขาดรายได้ ไม่มีรายได้ในการดำรงชีวิต

2.5 ด้านสังคมและวัฒนธรรม จะแตกต่างกัน คือ

2.5.1 การติดต่อ ชาวชนบทโดยทั่วไปจะมีการติดต่อกันเป็นแบบกลุ่มปฐมภูมิ ส่วนชาวเมืองการติดต่อจะเป็นแบบทุติยภูมิ การที่ชาวชนบทมีชีวิตอย่างโดดเดี่ยวตามสภาพสิ่งแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ จึงทำให้ลักษณะธุรกิจในครัวเรือนของสังคมชนบทเป็นไปในรูปของการช่วยกันดำเนินงานในไร่นา เพื่อการบริโภคในครัวเรือน เป็นหลักใหญ่ จึงก่อให้เกิดความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน และการติดต่อภายนอกของครอบครัวชนบทนั้นจะค่อย ๆ ขยายออกไปสู่เพื่อนบ้านทั่วไปในชุมชนนั้น ชาวชนบทมักจะใช้สิ่งบริการในชุมชนร่วมกัน เช่น ไปด้วยกัน ทำให้ชาวชนบททั่วไปรู้จักกันหัวบ้านท้ายบ้าน ซึ่งแตกต่างไปจากชาวเมืองที่มักจะไม่ค่อยรู้จักกัน แม้แต่ผู้คนที่อยู่บ้านใกล้กัน การที่ชาวชนบทมีการสมาคมอยู่จำกัดดังกล่าว ทำให้ชาวชนบทโดยทั่วไปเป็นบุคคลที่มีความคิดไม่กว้างขวางเท่ากับชาวเมือง และมักจะยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีเดิม ซึ่งเป็นอุปสรรคอย่างหนึ่งในการเปลี่ยนทัศนคติ และแนวความคิดชาวชนบท

2.5.2 ความแตกต่างทางสังคม ประชากรที่อาศัยอยู่ในสังคมมักเป็นอย่างเดียว คือ ส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร ดังนั้นจึงมีความแตกต่างทางสังคมน้อย ส่วนประชากรในเมืองนั้นมีคนอยู่มากมาย ตลอดจนมีผู้อพยพเข้าไปอยู่มาก จึงมีความแตกต่างกันในด้านเชื้อชาติ ภาษา ศาสนา วัฒนธรรม อาชีพ ทำให้เกิดความแตกต่างทางสังคมมากกว่าชนบท จึงทำให้เกิดการขัดแย้งทางสังคมมากกว่าในชนบท ในด้านการร่วมมือร่วมใจกัน คนในชนบทจะมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน ช่วยเหลือการทำงานซึ่งกันและกัน โดยไม่คิดค่าตอบแทน ส่วนคนในเมืองนั้นถือเอาเงินทองเป็นสิ่งสำคัญยิ่งในการดำเนินชีวิต การงานหรือบริการต่าง ๆ แม้จะเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็ต้องมีเงินเป็นค่าตอบแทน

2.5.3 ความแตกต่างกันในด้านครอบครัว ครอบครัวของชาวชนบทมี

ความผูกพันกันมาก ทุกคนจะพบปะกันแทบตลอดทั้งวัน และมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ซึ่งแตกต่างกับครอบครัวของชาวเมือง พ่อแม่และทุกคนในครอบครัวทั้งลูก ๆ มักไม่ค่อยมีเวลาพบปะสังสรรค์ใกล้ชิดกัน เพราะมีกิจกรรมต่าง ๆ ที่ต้องทำมากมาย เช่น พ่อแม่ไปทำงานทั้งคู่ กลับเย็น หรือติดต่อธุรกิจ หรือมีงานพิเศษต้องทำเพื่อหารายได้เพิ่ม ทำให้มีความผูกพันกันทางจิตใจน้อย

2.5.4 การแบ่งชั้นทางสังคม ในทางชนบทมีน้อยกว่าในเมือง ทั้งนี้เพราะชนชั้นทางสังคม และความแตกต่างทางสังคมในชนบทมีน้อยกว่าในเมือง หรือถ้าจะมีการเคลื่อนย้ายทางสังคมก็เป็นไปในแนวราบ ส่วนการเคลื่อนย้ายทางสังคมในเมืองนั้นมีอยู่เสมอของคนในเมือง และเป็นไปในทางตั้ง

2.5.5 การแสดงออกทางวัฒนธรรม รูปแบบ ของการแสดงออกทางวัฒนธรรมในชนบทเป็นแบบง่าย ๆ มากกว่าในสังคมเมืองไม่ยุ่งยาก เป็นกันเอง ไม่มีการสวมหน้ากากเข้าหากันนั้นอันเป็นลักษณะนิสัยของชาวเมือง

2.5.6 การควบคุมทางสังคม กฎหรือระเบียบทางสังคมในชนบทจะเป็นอย่างไม่มีเป็นทางการ ชาวชนบทที่ละเมิดกฎหรือระเบียบต่าง ๆ ทางสังคมมักจะได้รับการตักเตือน หรือการห้ามปรามตักเตือนจากเพื่อนบ้านก่อน และเมื่อบุคคลนั้นยังฝ่าฝืนกฎหรือระเบียบต่อไป ก็มักจะได้รับโทษอย่างรุนแรงยิ่งขึ้น และมักใช้จารีตประเพณีในการควบคุมสังคมมากกว่าที่จะใช้กฎหมาย ส่วนในสังคมเมืองนั้นการควบคุมทางสังคมจะเป็นแบบทางการมากกว่า โดยมีกฎข้อระเบียบออกเป็นกฎหมาย พระราชบัญญัติ โดยมีเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบเป็นผู้คอยจับผู้กระทำความผิดแล้วมีการนำคดีขึ้นศาลพิจารณา

2.5.7 ลักษณะทางจิตวิทยา ชาวชนบทเป็นคนที่มีความไม่กล้าเสี่ยง เมื่อมีวิทยาการแผนใหม่เข้าไปจะมีความขยับยั้งชั่งใจก่อนที่จะรับนวัตกรรม หรือคอยดูท่าทีของเพื่อนบ้านก่อน ทั้งนี้เนื่องจากสาเหตุทางเศรษฐกิจ การศึกษา และการเรียนรู้จากประสบการณ์ไม่กว้างจึงทำให้มีการมองปัญหาที่มีอยู่อย่างแคบ

2.5.8 การพักผ่อนหย่อนใจของชาวชนบทมักทำควบคู่ไปกับงาน โดยไม่ได้แยกออกจากกันระหว่างงานกับความสนุกสนาน จึงทำให้การรวมกลุ่มของชาวชนบทมักเป็นแบบไม่เป็นทางการ ส่วนในเมืองนั้นมีการรวมกลุ่มที่เป็นทางการ

5. การแบ่งชนชั้นทางสังคม โดยทั่วไปแล้วชนชั้นในชนบทจะมีน้อยกว่าในเมือง เนื่องจากส่วนใหญ่เป็นสังคมเกษตรกร ซึ่งต่างจากสังคมเมืองที่แบ่งออกตามสภาพเศรษฐกิจ การทำมาหากิน

6. การแสดงออกทางวัฒนธรรม รูปแบบของการแสดงออกทางวัฒนธรรมในชนบท จะเป็นแบบง่าย ๆ มากกว่าในสังคมเมือง กล่าวกันว่าการหลอกลวงตบตาหรือการสวมหน้ากาก เข้าหากันนั้นเป็นลักษณะนิสัยของชาวเมือง

โดยสรุป จะเห็นได้ว่าสังคมชนบทและสังคมเมืองยังมีข้อแตกต่างในด้านอื่น ๆ อีกหลายด้าน ซึ่งจากที่ประมวลข้อมูลมาก็พอมองเห็นภาพเปรียบเทียบสังคมสองประเภทนั้น ได้พอสมควร จึงเชื่อได้ว่าสังคมและสภาพแวดล้อมมีอิทธิพลต่อจิตใจของมนุษย์เป็นอย่างมาก ในอันที่จะเพาะนิสัยบุคลิกภาพ และทัศนคติต่อสิ่งต่าง ๆ รอบตัว

ทัศนคติเกี่ยวกับพฤติกรรมของคนในวิถีสังคมเมือง

สุภชัย นาทีชัชชนะ (2544, หน้า 6) ได้กล่าวถึงทัศนคติเกี่ยวกับพฤติกรรมของคน ในวิถีสังคมเมืองไว้ว่า จากสภาพของสังคมเมืองที่เป็นจุดศูนย์กลางของการพัฒนา การรองรับ ในสิ่งต่าง ๆ ได้โดยง่ายสังคมโลกทุกวันนี้เป็นยุคของข้อมูลข่าวสาร การติดต่อกันเป็นไป อย่างรวดเร็วในโลก ซึ่งเรียกว่าโลกาภิวัตน์ (globalization) คือ ลักษณะสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางเดียวกัน ซึ่งจะมีโครงสร้างแสดงออกมาในรูปของเศรษฐกิจ การเมือง สังคม โดยประพฤติกฎปฏิบัติตามแบบอย่างของประเทศมหาอำนาจ โดยเฉพาะ ทางด้านเศรษฐกิจทำให้ประเทศที่มีอำนาจต่อรองน้อยกว่า ไม่อาจต้านกระแสแห่งการเปลี่ยนแปลงนี้เพื่อความอยู่รอดและก้าวไปทันโลก ทุนนิยมและการบริโภคนิยมได้กลายมาเป็น ระบบเศรษฐกิจ การเมือง การเร่งการผลิต และการผลิตจำนวนมากกลายเป็นความจำเป็น ของระบบการค้าดังกล่าว สิ่งที่ตามมาคือการสร้างค่านิยมให้ตอบสนองนโยบายการผลิต โดยเฉพาะค่านิยมในทางวัตถุ ซึ่งสังคมไทยก็ได้รับผลต่าง ๆ จากค่านิยมนี้ โดยเฉพาะสังคมเมือง ซึ่งเป็นศูนย์กลางทางการพัฒนาอย่างทีกล่าวมาข้างต้น

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2523, หน้า 90) ได้ให้ความหมายของ ค่านิยม (values) ของสังคม คือ มาตรฐานในการประเมินค่าสิ่งต่าง ๆ ของคนในแต่ละสังคม ค่านิยมอาจเป็นของบุคคล หรือของกลุ่มและสังคมก็ได้ เวลาที่บุคคลใช้ค่านิยมของตนตัดสินคุณค่าหรือประเมินค่า

สิ่งใดเรียกว่า การตีค่าหรือราคาของคน ๆ นั้น (value judgment) หากเป็นค่านิยมของกลุ่มหรือสังคมเรียกว่า ค่านิยมทางสังคม (social value) ซึ่งแต่ละสังคมจะสร้างขึ้นไว้เป็นแนวทางการคิดของสมาชิกในสังคม สิ่งที่สังคมกำหนดว่าเป็นสิ่งมีค่า (หลังจากประเมินแล้ว) สิ่งนั้นก็จะเป็นที่ต้องการอยากได้ อยากมี อยากเป็นของสมาชิกสังคม

สุภชัย นาทีชัชชนะ (2544, หน้า 7) ได้กล่าวว่า เมื่อสังคมนิยมวัตถุ การดำเนินชีวิตของผู้คนก็เปลี่ยนไป ผู้คนในสังคมต่างมุ่งสะสมทรัพย์สินเงินทอง กอบโกย ทำทุกวิถีทางให้ได้มาซึ่งวัตถุ เพื่อแสดงสถานะทางสังคม ตอบสนองความอยากได้ใคร่มีสนองตัณหาฝ่ายตน ทำให้ความสำคัญทางด้านจิตใจถอยห่างออกไปจากความรู้สึกนึกคิดทำให้พื้นฐานความดีงามของจิตใจต่ำลง ซึ่งเป็นผลสะท้อนทางพฤติกรรมของผู้คนที่แสดงออกต่อกัน ทำให้เกิดการเบียดเบียนซึ่งกันและกัน แย่งชิงเอารัศมีเปรียบกัน แข่งแข่ง ชิงดีชิงเด่น ปิดบังอำพรางซ่อนเร้น ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนในสังคมมีลักษณะตัวใครตัวมัน เห็นแก่ตัวไม่เชื่อใจใคร ไม่เป็นความสัมพันธ์ ระหว่างผู้คนในสังคมมีลักษณะตัวใครตัวมัน เห็นแก่ตัวไม่เชื่อใจใคร ไม่เป็นความสัมพันธ์แบบใกล้ชิดสนิทสนม เป็นความสัมพันธ์ที่มุ่งประโยชน์ไม่ค่อยมีความจริงใจต่อกัน สวมหน้ากากเข้าหากันมากกว่าเปิดหน้าอก แสดงความจริงใจต่อกัน ซึ่งเป็นพฤติกรรมของคนเมือง

นอกจากนี้ สุภชัย นาทีชัชชนะ (2544, หน้า 7) ยังได้กล่าวเพิ่มเติมว่า พฤติกรรมของมนุษย์ในแต่ละสังคมเกิดจากค่านิยม ความเชื่อ และบรรทัดฐานของสังคมมีผลต่อรูปแบบของวิถีชีวิต และวิถีชีวิตนี้ก็จะป็นภาพสะท้อนให้เห็นถึงมาตรฐานทางคุณภาพของสังคมนั้น

อิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมในชีวิตประจำวัน

สุภชัย นาทีชัชชนะ (2544, หน้า 7) ได้กล่าวถึง อิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมในชีวิตประจำวันไว้ว่า จากสภาพของการต่อสู้ดิ้นรนของคนในสังคมที่มีการแก่งแย่งแข่งขันกัน กอบโกยปัจจัยทางด้านเงินทองทรัพย์สินเพื่อนำไปปรนเปรอความต้องการทางด้านวัตถุ เขาได้รู้สึกรับรู้สัมผัสถึงผู้คนในสังคมเมืองส่วนใหญ่ว่า การดำเนินชีวิตของผู้คนที่มีความซ้าซากจำเจกับกิจกรรมการทำมาหากินเพื่อความต้องการในการบริโภคทางด้านวัตถุ ค่านิยมของสังคมเป็นตัวจักรสำคัญที่มีส่วนส่งเสริมทำให้เกิดพฤติกรรมนี้ เพราะสังคม

ให้ค่าความสำคัญว่าใครมีวัตถุมากก็เป็นที่น่าหน้าถือตา ให้เกียรติยกย่องนับถือ ซึ่งเป็น
การมองคนจากภายนอก

โดยสรุป จะเห็นได้ว่า จากมุมมองดังกล่าวผลสะท้อนจากสิ่งแวดล้อมทางกาย
ถึงพฤติกรรมภายใน ค่านิยม และการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่ปัจจุบันผู้คนเชิดชู
ให้ค่าความสำคัญของวัตถุอยู่เหนือจิตใจ

แนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจแบบพอเพียง

ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง

จากแนวคิดพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีแนวทางที่มุ่งให้
คนไทย ดำรงตน โดยยึดหลักของความสมถะ พึงพอใจในสิ่งที่เป็นอยู่ ไม่อคติกับบุคคล
ที่มีสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีกว่า ซึ่งแนวพระราชดำรัส ล้วนแต่เป็นแนวทางที่เหมาะสม
กับการนำมาประยุกต์ใช้กับสังคมไทย โดยเฉพาะสังคมชนบท พระองค์ทรงได้พระราชทาน
พระดำรัสเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2540 เกี่ยวกับเศรษฐกิจแบบพอเพียง พระบาทสมเด็จพระ
เจ้าอยู่หัว ทรงกล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า “มาใหม่ ๆ นี้ โครงการต่าง ๆ ก็เกิดขึ้น โรงงาน
ก็เกิดขึ้นมาก จนกระทั่งคนเขานึกว่าประเทศไทยเป็นเสือตัวเล็ก ๆ และเป็นเสือที่โตขึ้น
เราไปเห่อว่าจะป็นเสือ ความจริงเคยพูดเสมอในที่ประชุมอย่างนี้ว่า การเป็นเสือนั้นไม่สำคัญ
สำคัญอยู่ที่เราพอมีพอกิน และเศรษฐกิจแบบการเป็นอยู่แบบพอมีพอกิน แบบพอมีพอกิน
หมายความว่า อุ่มชูตัวเองได้ให้มีพอกเพียงพอกับตัวเอง อันนี้เคยบอกว่า ความพอเพียงนี้ ไม่ได้
หมายความว่าทุกคนรอบครัวจะต้องผลิตอาหารของตัวเอง จะต้องทอผ้าใส่ให้ตัวเองสำหรับ
ครอบครัว อย่างนั้นมันเกินไป แต่ว่าในหมู่บ้านหรือในอำเภอจะต้องมีความพอเพียงพอสมควร
บางสิ่งบางอย่างที่ผลิตได้มากกว่าความต้องการก็ขายได้ แต่ขายในที่ไม่ห่างไกลเท่าไรไม่ต้อง
เสียค่าขนส่งมากนัก อย่างนี้นักเศรษฐกิจต่าง ๆ ก็มาบอกว่าล้ำสมัย จริง อาจจะมีล้ำสมัย
เพราะว่าคนอื่นเขาก็ต้องมีการเศรษฐกิจที่ต้องมีการแลกเปลี่ยน เรียกว่า เป็นเศรษฐกิจการค้า
ไม่ใช่เศรษฐกิจพอเพียง รู้สึกไม่หรูหรา แต่เมืองไทยเป็นประเทศที่มีบุญอยู่ว่า การผลิต
ที่พอเพียงทำได้ อย่างข้าวที่ปลูก เคยสนับสนุนให้ปลูกข้าวให้พอกเพียงพอกับตัวเอง เก็บเอาไว้
ในยุ้งเล็ก ๆ แต่ละครอบครัวเก็บ และถ้าพอมือก็ขาย แต่คนอื่นกลับบอกว่าไม่สมควร โดยเฉพาะ

ทางภาคอีสานส่วนมากชอบบริโภคข้าวเหนียว เพราะว่าประกาศโฆษณาว่าคนที่ปลูกข้าวเหนียวเป็นคนโง่ อันนี้เป็นสิ่งสำคัญ เลขสนับสนุนบอกว่า ให้เขาปลูกข้าวบริโภค เขาชอบทานข้าวเหนียวก็ปลูกข้าวเหนียว เขาชอบข้าวอะไรก็ตาม ให้เขาปลูกข้าวอย่างนั้น และเก็บไว้เพื่อใช้บริโภคตลอดปี ถ้ายังมีที่ที่จะทำนาปรังหรือมีที่มากพอสำหรับปลูกข้าว ก็ปลูกข้าวหอมมะลิเพื่อที่จะขาย ที่พูดอย่างนี้ เพราะว่าข้าวที่ปลูกสำหรับบริโภคไม่ต้องเที่ยวรอบโลก ถ้าข้าวที่ซื้อมาต้องข้ามจังหวัดหรืออาจข้ามประเทศมา ค่าขนส่งนั้นก็บวกเข้าไปในราคาข้าว เขาบอกขายข้าวหอมมะลิได้ราคาแพง ซึ่งเป็นความจริงตอนที่ขายผู้บริโภคในต่างประเทศ แต่ต้นทุนไม่ได้คำตอบมากนักและยังต้องไปซื้อข้าวบริโภค ซึ่งจะแพงกว่า เพราะต้องขนส่งมา ขอนี้ทราบดี เพราะว่าเมื่อมีภัยธรรมชาติ จะเป็นที่ไหนก็ตาม สมมติว่าเมื่ออยู่ที่เชียงราย ทางเจ้าหน้าที่บอกว่าออกไปสงเคราะห์ และก็ขอข้าวที่จะไปแจกเราก็อซื้อข้าวในราคากรุงเทพฯ หมายความว่าข้าวนั้นมาจากเชียงรายเพราะเชียงรายเป็นอู่ข้าวอู่น้ำ มาจากเชียงราย เสียค่าส่งเท่าไร แต่แท้จริงไปซื้อที่เชียงรายก็ได้ ซื้อที่กรุงเทพฯ แต่เขาจ่ายที่เชียงรายข้าวนั้นไม่ต้องเดินทาง แต่ว่าราคาเขาเดินทาง คือ พ่อค้าเขานำข้าวในนามในเอกสารนำเข้ากรุงเทพฯ เขาเอาค่าเดินทางของข้าวจากเชียงรายเข้ากรุงเทพฯ และบวกค่าเดินทางของข้าวจากเชียงรายเข้ากรุงเทพฯ ไปเชียงราย ลงท้ายต้องเสียเงินราคาข้าวแพง ผู้ที่บริโภคข้าวในภาคเหนือก็ต้องเสียแพงเช่นเดียวกับภาคใต้ ถ้าใกล้หน่อยอย่างนราธิวาสก็ซื้อข้าวจากพัทลุง สิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องของเศรษฐกิจแบบค้าขายภาษาฝรั่งเศสเขาเรียก Trade Economy ไม่ใช่แบบพอเพียงซึ่งฝรั่งเศสเรียก Self-Sufficient Economy ถ้าเราทำแบบที่ไหนทำได้ คือ เศรษฐกิจแบบพอเพียงกับตัวเอง เราก็อยู่ได้ไม่ต้องเดือดร้อน อย่างทุกวันนี้เราเดือดร้อน สำหรับข้าวก็นั้นชัดสำหรับสิ่งอื่นประชาชนก็ต้องใช้ มีสิ่งของจำเป็นที่จะใช้หลายอย่างที่เรำทำในเมืองไทย และสามารถที่จะเป็นสินค้าส่งออก ใช้เองด้วย แต่สำหรับส่งออกนั้นมีพิธีการมากมาย มีทางที่จะผ่านมากมาย ลงท้ายกำไรไม่เหลือ กำไรมันน้อย แต่ถ้าสามารถที่จะติดต่อโดยตรงอย่างกลองนี้เขาติดต่อโดยตรง เขาส่งไปเป็นหีบ ๆ ที่ลงเรือ ที่เรียกว่า Container ก็ส่งไปเต็ม Container ลงท้ายค่าขนส่งไม่แพงนัก” (สำนักงานจัดการทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์, 2541, หน้า 18-21)

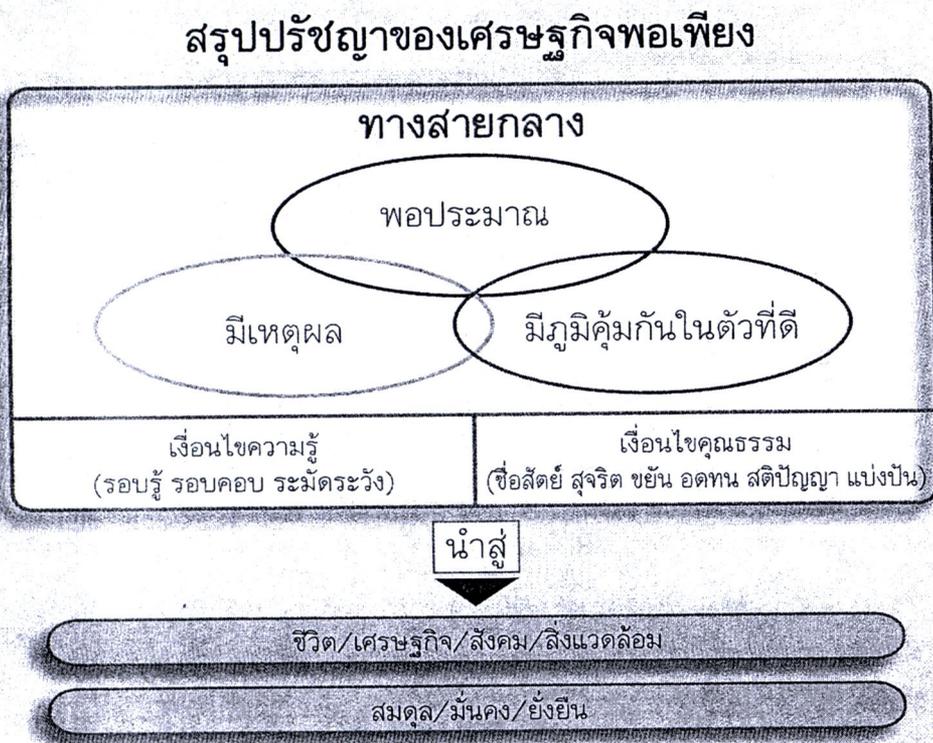
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานขยายความเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงเพิ่มเติม เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2541 ดังนี้ “เมื่อปีที่แล้วตอนที่พูด พอเพียง แปลในใจ

แล้วก็ได้พูดออกมาด้วยว่าจะแปลเป็น Self-Sufficiency (พึ่งตนเอง) ถึงได้บอกว่าเพียงพอแก่ตนเอง แต่ความจริงเศรษฐกิจพอเพียงนี้กว้างขวางกว่า Self-Sufficiency คือ Self-Sufficiency นั้นหมายความว่า ผลิตอะไรที่มีพอที่จะใช้ ไม่ต้องซื้อคนอื่น อยู่ได้ด้วยตนเอง บางคนแปลจากฝรั่งว่า ยืนบนขาตัวเอง คำว่า “ยืนบนขาตัวเอง” นี้ มีคนบางคนพูดว่าชอบกล ใครจะมายืนบนขาคนอื่นมายืนบนขาเราเราก้โกรธ แต่ตัวเองยืนบนขาตัวเองก็ต้องเสียหลัก หกล้มหรือล้มลง อันนี้ก็เป็นการคิดที่อาจจะเพียงพอไปหน่อย แต่ว่าเป็นตามที่เขาเรียกว่า ยืนบนขาของตัวเอง หมายความว่า สองขาของเรา ยืนบนพื้นให้ได้อยู่ได้ ไม่หกล้ม ไม่ต้องขอขมขานของคนอื่นมาใช้สำหรับยืนแต่พอเพียงนี้มีความหมายกว้างขวางกว่านั้นอีก คือ คำว่าพอก็พอเพียง เพียงนี้ก็พอ ดังนั้น คนเรารู้พอในความต้องการก็มีความโลภน้อย เมื่อมีความโลภน้อยก็เบียดเบียนคนอื่นน้อย ถ้าทุกประเทศมีความคิด อันนี้ไม่ใช่เศรษฐกิจ มีความคิดว่าทำอะไรต้องทำอะไรพอเพียง หมายความว่าพอประมาณ ไม่สุดโต่ง ไม่โลภอย่างมาก คนเรารู้เป็นสุข พอเพียงนี้อาจจะมีมาก อาจจะมีของหรูหราก็ได้ แต่ต้องไม่เบียดเบียนคนอื่น ต้องให้พอประมาณตามอัตภาพ พูดจาก็พอเพียง ทำอะไรก็พอเพียง ปฏิบัติตนก็พอเพียง” (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2549, หน้า 23)

จากการประมวลและกลั่นกรองพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงที่ได้พระราชทานในวโรกาสต่าง ๆ ของนักวิชาการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาประเทศ ได้ออกมาให้ความหมายเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจแบบพอเพียง ศูนย์การเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงภาคเหนือ (2550) ได้อธิบายความปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงว่า เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้แนะถึงการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนา และการบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลง ทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผน และการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีความสำนึกในคุณธรรมอย่างดี

หลักแนวคิดของเศรษฐกิจพอเพียง

สมาคมจิตวิทยาความมั่นคงแห่งประเทศไทย (2550, หน้า 24) ได้อธิบายถึงหลักแนวคิดของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า การพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง คือ การพัฒนาดำเนินการที่ตั้งบนพื้นฐานของทางสายกลาง และความไม่ประมาทโดยคำนึงถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันในตัว ตลอดจนใช้ความรู้ ความรอบคอบ และคุณธรรม ประกอบการวางแผน การตัดสินใจ และการกระทำ ดังแสดงในภาพ 1

ภาพ 1 ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ที่มา. จาก เศรษฐกิจพอเพียงคืออะไร (หน้า 15), โดย สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2549, กรุงเทพมหานคร: ผู้แต่ง.

หลักพิจารณา 5 ส่วนของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

สมาคมจิตวิทยาความมั่นคงแห่งประเทศไทย (2550, หน้า 24-25) ได้อธิบายถึงหลักพิจารณา 5 ส่วนของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ไว้ดังนี้

1. กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นภัย และวิกฤติเพื่อความมั่นคง และความยั่งยืน ของการพัฒนา
2. คุณลักษณะเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับโดยการเน้นทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นเป็นตอน
3. คำนิยาม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะ พร้อม ๆ กัน ดังนี้
 - 3.1 ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและมากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิต และการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ
 - 3.2 ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผลโดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ
 - 3.3 การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงทางด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล
4. เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ
 - 4.1 เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้ เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบคอบ ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ
 - 4.2 เงื่อนไขคุณธรรมที่จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

5. แนวทางปฏิบัติ หรือผลที่คาดว่าจะได้รับจากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มาประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมสิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี

วิถีชีวิตและเศรษฐกิจในทางสายกลางทุกระดับ

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2544) ได้อธิบายถึง วิถีชีวิตและเศรษฐกิจในทางสายกลางทุกระดับ ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (2545-2549) ไว้ดังนี้

พอเพียง คือ การบริโภคและการผลิต อยู่บนพื้นฐานของความพอประมาณ และ เหตุผลไม่ขัดสนแต่ไม่ฟุ่มเฟือย

สมดุล คือ การพัฒนาอย่างเป็นองค์รวม มีความสมดุลระหว่างโลกาภิวัตน์ (globalization) กับภีวัตน์ท้องถิ่น (localization) มีความเสมอสมดุระหว่างภาคเศรษฐกิจ กับการเงิน และภาคคนกับสังคม มีเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ โครงสร้างการผลิตที่มีสมดุล มีการผลิตหลากหลายใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

ยั่งยืน คือ พอเพียงอย่างต่อเนื่องในทุกด้าน โดยเฉพาะด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ภูมิคุ้มกันที่ดี คือ ระบบเศรษฐกิจกับสังคมมีความยืดหยุ่นที่สามารถก้าวทัน และ พร้อมรับต่อกระแสโลกาภิวัตน์ การบริหารจัดการที่ดีซึ่งสามารถป้องกัน และพร้อมรับ การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว (วิกฤติ) ได้

คุณภาพคน โดยการพัฒนาเศรษฐกิจทางสายกลางได้ คนต้องมีคุณภาพในด้านต่าง ๆ คือ พื้นฐานด้านจิตใจ มีความสำนึกในคุณธรรม ซื่อสัตย์สุจริต มีไมตรี มีความเมตตา ห่วงดีให้กันและกัน หลักการดำเนินชีวิตมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญา กิจอย่างรอบคอบก่อนทำ มีวินัย ภูมิคุ้มกันในการดำรงชีวิต มีสุขภาพและมีศักยภาพ ทักษะและความรอบคอบรู้อย่างเหมาะสมในการประกอบอาชีพ และหารายได้อย่างมั่นคง และพัฒนาตนเองให้ก้าวหน้าได้อย่างต่อเนื่อง

ต่อมาได้มีนักวิชาการได้นำแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจแบบพอเพียงมาขยายความต่อ เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาชุมชน สังคม และประเทศชาติ ให้มีความยั่งยืนขึ้น ดังนี้

ประเวศ วะสี (2542, หน้า 4-6) ได้กล่าวว่า เศรษฐกิจแบบพอเพียงไม่ได้แปลว่าไม่ได้เกี่ยวข้องกับใคร ค่าขาย ไม่ส่งออก ไม่ผลิตเพื่อคนอื่น ไม่ทำเศรษฐกิจมหัพภาค สิ่งเหล่านี้หลายคนอาจคิดเอาเอง พูดยเอาเอง และกลัวไปเองทั้งนั้น เศรษฐกิจพอเพียงนั้น หมายถึง พอเพียงในอย่างน้อย 7 ประการด้วยกัน คือ

1. พอเพียงสำหรับทุกคน ทุกครอบครัว ไม่ใช่เศรษฐกิจแบบทอดทิ้ง
2. จิตใจพอเพียง ทำให้รักและเอื้ออาทรคนอื่นได้ คนที่ไม่พอจะรักคนอื่นไม่เป็น และทำลาย (มากกว่ารักษา)
3. สิ่งแวดล้อมเพียงพอ การอนุรักษ์และเพิ่มพูนสิ่งแวดล้อม ทำให้ยังชีพ และทำมาหากินได้ เช่น การทำเกษตรผสมผสาน ซึ่งได้ทั้งอาหาร ได้ทั้งสิ่งแวดล้อม
4. ชุมชนเข้มแข็งพอเพียง การรวมตัวกันเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง จะทำให้สามารถแก้ปัญหาสังคม ปัญหาความยากจน หรือปัญหาสิ่งแวดล้อม
5. ปัญญาพอเพียง มีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ และปรับตัวได้อย่างต่อเนื่อง
6. อยู่บนพื้นฐานของความพอเพียง วัฒนธรรม หมายถึง วิถีชีวิตของกลุ่มคนที่สัมพันธ์อยู่กับสิ่งแวดล้อมที่หลากหลาย ดังนั้น เศรษฐกิจจึงควรสัมพันธ์และเติบโตขึ้นจากฐานทางวัฒนธรรมจึงมั่นคง
7. มีความมั่นคงพอเพียง ใ้รู้วูบวาบ เดียวจน เดียวรวยกะทันหัน เดียวตกงาน ไม่มีกิน ไม่มีใช้ หากเป็นแบบนั้นประสาทมนุษย์คงทนไม่ไหวต่อความผันผวนที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วเกินไป อาจมีสุขภาพจิตเสียและเครียด เศรษฐกิจพอเพียงที่มั่นคงจึงทำให้สุขภาพจิตดี เมื่อทุกอย่างพอเพียงจึงเกิดความสมดุล ความสมดุล คือ ความปกติและยั่งยืน ซึ่งเราอาจเรียก เศรษฐกิจพอเพียงในชื่ออื่น ๆ เช่น เศรษฐกิจพื้นฐาน เศรษฐกิจสมดุล เศรษฐกิจบูรณาการ เศรษฐกิจศีลธรรม และนี่แหละเศรษฐกิจทางสายกลาง หรือเศรษฐกิจแบบมัชฌิมาปฏิปทา เพราะเชื่อมโยงทุกอย่างเข้ามาด้วยกัน ทั้งเศรษฐกิจ เป็นคำที่มีความหมายที่ดี ที่หมายถึง ความเจริญที่เชื่อมโยงกาย ใจ สังคม วัฒนธรรม และ สิ่งแวดล้อมเข้าด้วยกัน แต่ได้มีการนำเอาคำว่าเศรษฐกิจไปใช้ในลักษณะแยกส่วน ที่หมายถึงการแสวงหาเงินเท่านั้น เมื่อแยกส่วนก็ทำลายส่วนอื่น ๆ จนเสียสมดุลและวิกฤต

จากการศึกษาของ พัฒนาการณ์ ฉัตรวิโรจน์ (2545) ศึกษาพบว่า เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง วิธีการดำเนินชีวิตของคน โดยการพึ่งพาตนเอง มีความประหยัด พัฒนาตนเอง

ให้มีความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น รู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างมีคุณค่า รู้จักช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

สุเมธ ตันติเวชกุล (2544, หน้า 286) ได้กล่าวว่า เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง เศรษฐกิจที่สามารถอุ้มชูตัวเอง (relative self-sufficiency) อยู่ได้โดยไม่ต้องเดือดร้อน โดยต้องสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของตนเองให้ดีเสียก่อน คือ ตั้งตัวให้มีความพอกินพอใช้ ไม่ใช่มุ่งหวังแต่จะทุ่มสร้างความสำเร็จ ยกเศรษฐกิจให้รวดเร็วแต่เพียงอย่างเดียว เพราะผู้ที่มีอาชีพและฐานะเพียงพอที่จะพึ่งตนเองย่อมสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้าและฐานะทางเศรษฐกิจที่สูงขึ้นไปตามลำดับต่อไปได้

ปิยะบุตร หล่อไกรเลิศ (2547, หน้า 26) ได้กล่าวโดยสรุปว่า เศรษฐกิจพอเพียงหรือระบบเศรษฐกิจที่พึ่งตนเองได้ตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว นั้นอาจแบ่งได้ 2 ลักษณะใหญ่ คือ (1) เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ความสามารถของชุมชนเมือง รัฐ ประเทศ หรือภูมิภาคหนึ่ง ๆ ในการผลิตสินค้าและบริการทุกชนิดเพื่อเลี้ยงสังคมนั้น ๆ ได้โดยไม่ต้องพึ่งพาปัจจัยต่าง ๆ ที่เราไม่ได้เป็นเจ้าของ และ (2) เศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลนั้น คือ ความสามารถในการดำรงชีวิตได้อย่างไม่เดือดร้อน มีความเป็นอยู่อย่างประมาณตน ตามฐานะ ความอึดภาพ และที่สำคัญไม่หลงไหลไปตามกระแสของวัตถุนิยม มีอิสรภาพ เสรีภาพ พันธนาการอยู่กับสิ่งใด

ความหมายของความพอเพียงทางสังคม

จากแนวพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้ทรงอธิบายความหมายของคำว่า “พอเพียง” ว่า หมายถึง “พอมีพอกิน” และมีความหมายกว้างขวางยิ่งขึ้นกว่านี้คือ “คำว่าพอก็กี่พอเพียงนี้ พอแค่นั้นเอง คนเราถ้าพอใจในความต้องการมันก็มี ความโลภน้อย เมื่อมีความโลภน้อยก็เบียดเบียนผู้อื่นน้อย...” “ต้องพอประมาณ พุดจกัก็พอเพียง ทำอะไรก็พอเพียง ปฏิบัติก็พอเพียง ฉะนั้น ความพอเพียงก็พอประมาณ และความมีเหตุผล” จากพระราชดำรัสนี้ ดังได้กล่าวแล้วเกี่ยวกับปรัชญาทางพุทธศาสนาที่ยึดทางสายกลางของ ความพอดีในวิถีชีวิต อันประกอบด้วยหลักการดำรงชีวิตที่มีความพอดีด้านเศรษฐกิจ คือ การดำรงชีวิตอย่างพอดีบนพื้นฐานการพึ่งพาตนเอง ความพอดีด้านเทคโนโลยี คือ การใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม ความพอดีด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือ การรู้จัก

และจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างฉลาดรอบคอบ ความพอดีด้านจิตใจ คือ การมีจิตสำนึกดี เอื้ออาทรมีเมตตาและไม่ตรีจิต นึกถึงประโยชน์ส่วนรวม และความพอดีด้านสังคม คือ การช่วยเหลือเกื้อกูล ผนึกกำลังสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนและสังคมโดยรวม (สำออง สืบสมาน, 2543, หน้า 8)

วิถีชีวิตพอเพียง

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เป็นของดีที่คนไทยทุกคนควรใส่ใจ และควรหาทางมาปฏิบัติกันให้ได้ เพื่อความสุขความเจริญของตัวเราและสังคม แต่การที่จะนำมาประพฤติได้นั้น ควรทำเป็นแผนการสำหรับปฏิบัติในแต่ละวัน แต่ละเดือนแต่ละปีไป และทำจนกลายเป็นนิสัยส่วนตัว ซึ่ง อุดมพร อมรธรรม (2549, หน้า 64) ได้เสนอแนวปฏิบัติการดำเนินวิถีชีวิตพอเพียง ดังนี้

1. เจ้ควิธีมีเงินเก็บออม

- 1.1 กำหนดเป้าหมายการเก็บออม (แต่ละเดือน แต่ละปี จะมีเงินออมเท่าไร)
- 1.2 กำหนดเป้าหมายการใช้จ่าย (แต่ละวัน แต่ละเดือน จะมีเงินเท่าไร เมื่อไร ต้องใช้เงินก้อนใหญ่)
- 1.3 ประหยัดค่าใช้จ่าย (จ่ายน้อยกว่าหรือเท่ากับเป้าหมายการใช้จ่าย เพื่อเหลือเงินมากขึ้น)
- 1.4 จ่ายค้ำค่า (จ่ายเท่าเดิม แต่ได้ประโยชน์มากขึ้น)
- 1.5 ใช้จ่ายที่จำเป็น (น้ำประปา ไฟฟ้า โทรศัพท์มือถือ)
- 1.6 พึ่งระวังค่าใช้จ่ายที่มักนึกไม่ถึง (ค่าธรรมเนียมรายเดือน รายปี ค่าภาษี ค่าดอกเบี้ยบัตรเครดิต ค่าปรับจ่ายหนี้ช้า)
- 1.7 ไม่ก่อหนี้ โดยไม่จำเป็นและเกินกำลัง และต้องชำระคืนให้หมดโดยเร็ว)

2. เพิ่มรายได้ลดรายจ่าย หลักง่าย ๆ ในการออมฉลาดซื้อ ฉลาดใช้ ช่วยลดรายจ่ายสบายกระเป๋า ซึ่ง อุดมพร อมรธรรม (2549, หน้า 65) ได้เสนอแนวคิดไว้ว่า การเพิ่มรายได้มีหลากหลายวิธี โดยต้องคำนึงถึงความจริงในโลกที่ว่า ไม่มีอะไรได้มาฟรี ๆ ทุกอย่างต้องลงทุนลงแรงทั้งนั้น เช่น (1) การลงทุนทำมาค้าขาย (2) หาอาชีพเสริมเพื่อเพิ่มรายได้ โดยอาจต้องลงทุนลงแรง และ (3) ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม เพื่อเป้าหมายในการเพิ่ม

เงินเดือน หรือหาโอกาสก้าวหน้าขึ้นในอนาคต รายจ่ายแต่ละอย่างมระดับความสำคัญไม่เท่ากัน เราควรใช้จ่ายกับสิ่งที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตก่อน เช่น ค่าอาหาร ค่าที่อยู่อาศัย และพยายามลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็น รายจ่ายในแต่ละเดือนของครอบครัว จำนวน 100% จัดสรรใช้จ่ายไปกับสิ่งดังต่อไปนี้ ที่อยู่อาศัย ค่าเช่า หรือค่าผ่อนชำระเงินกู้บ้าน 25-30% ของรายได้ต่อเดือนของครอบครัว ค่าอาหาร 25% ของรายได้ต่อเดือนของครอบครัว ค่าเสื้อผ้า 10% ของรายได้ต่อเดือนของครอบครัว ค่าเดินทาง (ค่ารถ ค่าน้ำมัน หรือค่าผ่อนชำระเงินกู้รถ 10-25% ของรายได้ต่อเดือนของครอบครัว) ค่าสาธารณูปโภค (ค่าน้ำประปา ไฟฟ้า โทรศัพท์) 5% ของรายได้ต่อเดือนของครอบครัว ค่ารักษาพยาบาล 5% ของรายได้ต่อเดือนของครอบครัว ค่าใช้จ่ายส่วนตัว และสันทนาการ (ท่องเที่ยว บันเทิง) 5-10% ของรายได้ต่อเดือนของครอบครัว เงินออมหรือเงินลงทุน 5-10% ของรายได้ต่อเดือนของครอบครัว ถ้าคิดจะก่อหนี้เงินกู้เพื่อเข้าซื้อที่อยู่อาศัย ไม่ควรให้มีภาระการผ่อนชำระเกิน 30% ของรายได้ครอบครัว ถ้าคิดจะก่อหนี้เงินกู้เพื่อเข้าซื้อรถยนต์ ไม่ควรให้มีภาระการผ่อนชำระเกิน 15% ของรายได้ครอบครัว เงินทองไม่ได้ตกจากฟ้า ได้มาเพราะเราหา หมาดเพราะเราใช้ เหลืออยู่ได้เพราะเราแบ่งเก็บ เมื่อยามเราป่วยเจ็บจะได้ใช้เยียวยา การลดรายจ่าย คือ การฉลาดใช้สิ่งของต่างๆ รอบตัวให้เกิดประโยชน์ รวมถึงการฉลาดซื้อใช้ด้วย ฉลาดซื้อ คือ การเลือกซื้อแต่สินค้าที่คุ้มค่าคุ้มประโยชน์ ฉลาดใช้ คือการรักษาสิ่งของต่างๆ รอบตัวให้เกิดประโยชน์สูงสุด รวมถึงการฉลาดซื้อใช้ด้วย ฉลาดใช้ คือ การรักษาสิ่งของต่างๆ ให้คงอยู่ในสภาพที่เหมาะสมกับการใช้งานได้ไปนาน ๆ รวมถึงรักษาการประหยัดค่าใช้จ่ายจำพวก ค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าโทรศัพท์ อีกด้วย ที่สำคัญ คือ การฉลาดใช้ชีวิต เพราะชีวิตของเราไม่ได้ขึ้นอยู่กับเงินทอง หรือสิ่งของนอกกายเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ยังอยู่ที่การใช้ชีวิตอย่างเหมาะสม สุขกาย สุขใจ มาเจ็บไข้ได้ป่วยหรือมีความทุกข์จนนำไปสู่ค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น เพิ่มรายได้ = ฉลาด ลงทุนค้าขาย = แรงงาน + แรงแจกเงิน ลดรายจ่าย = ฉลาดซื้อ + ฉลาดใช้ ฉลาดซื้อ = ซื้อตามความจำเป็น ซื้อของต้นทุนต่อหน่วยต่ำ ฉลาดใช้ = รักษาข้าวของเครื่องใช้ให้อยู่ในสภาพดี ประหยัดค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ฉลาดใช้ชีวิต = มีความสุขอย่างพอเพียง

3. การออมด้วยสมการง่าย ๆ และเลข 10 ซึ่ง อุดมพร อมรรธรรม (2549, หน้า 67) ได้เสนอแนวคิดไว้ว่า การออม = รายได้ - รายจ่าย สมการง่าย ๆ แต่ทำไม่ได้สักที อาจเป็นเพราะเรามีค่าใช้จ่ายอยู่ตลอด พอมีเงินเหลือ ก็อดใจไม่ได้ที่จะใช้ไปกับการกิน การซื้อของ

จนหมดอาจช่วยด้วย กลยุทธ์การออมแบบทบ 10 และบวก 10 คือ (1) ใช้สมการ รายได้ - เงินออม = รายจ่าย หมายถึง เมื่อ ได้รายรับมาแล้ว ให้เก็บเงินส่วนหนึ่งเป็นเงินออมก่อน ส่วนเงินที่เหลือจึงจะเป็นเงินค่าใช้จ่าย (2) การออมเงินแบบทบ 10 หมายถึง เมื่อเราหาเงินมาได้เท่าไรให้หักไว้เป็นเงินออมก่อนที่จะเอาไปใช้จ่ายทันที 10% ของเงินที่หามาได้ เช่น หากเรามีเงินเดือน 8,000 ก็หักไว้เป็นเงินออมก่อนเลย 800 บาท การออมเงินลักษณะนี้ เหมาะสมกับคนที่มีความวินัยทางการเงินที่ดี และ (3) การออมเงินแบบบวก 10 หมายถึง ถ้าเราใช้เงินไปเท่าไร ต้องเก็บเงินเพิ่มให้ได้ 10% ของเงินที่ใช้ไป เช่น ซื้อของไป 2,000 บาท ก็ต้องออมเงินเพิ่ม 200 บาท ไปพร้อม ๆ กัน วิธีนี้เหมาะกับคนที่ไม่มีนิสัยชอบจับจ่ายใช้สอย เพราะช่วยเตือนความจำให้เราเก็บเงินทุกครั้งที่ใช้จ่าย ข้อสำคัญในการออมเงิน ก็คือ จะต้องลงมือเก็บออม โดยไม่มีเงื่อนไข ห้ามผัดวันประกันพรุ่ง และจะต้องวางแผนการใช้จ่ายเงินอย่างสม่ำเสมอ โดยการจดบันทึก หรือทำบัญชีรับ-จ่าย เพื่อตรวจสอบการใช้จ่าย วิธีนี้จะช่วยให้รู้ว่าเราหมดเงินไปกับรายจ่ายประเภทไหนบ้าง และจะเลือกตัดทอนรายจ่ายส่วนใดออกได้บ้าง

4. จดทุกครั้งที่ย้าย หลักง่าย ๆ ในการบริหารเงิน ซึ่ง อุดมพร อมรธรรม (2549, หน้า 67) ได้เสนอแนวคิดไว้ว่า เมื่อจด เมื่อจำ ไม่มีเงิน คือ การเฝ้าติดตามรายจ่ายพร้อมทั้งบริการใช้จ่ายให้เหมาะสมกับชีวิตจริง เคยคิดบ้างไหมว่าทำไมเราจึงชักหน้าไม่ถึงหลัง ก็เพราะเราไม่ได้จดจำว่าเราซื้ค่าใช้จ่ายอะไรออกจากกระเป๋าไปบ้าง ขาดการวางแผนการใช้จ่ายที่ถูกต้องจนทำให้อดสงสัยไม่ได้ว่า ทำไมหนอ มีเงินเท่าไรก็ไม่เคยพอใช้สักที สาเหตุสำคัญของปัญหาเหล่านี้ คือ การที่เราขาดความยับยั้งชั่งใจจะจ่ายโดยไม่จดจำกว่าจะรู้ตัวอีกทีก็ไม่มีจะจ่าย (อีกแล้ว) เคล็ดล้นง่าย ๆ ก็คือ เราต้องจดทุกอย่าง ทุกครั้ง ทุกบาท ทุกสตางค์ ที่จ่ายออกไปในทุก ๆ วัน หมั่นสร้างหลักฐานเตือนตัวเองให้เห็นว่า ในแต่ละเดือนมีค่าใช้จ่ายอะไรบ้างที่จำเป็น และไม่จำเป็นอะไรบ้างที่เราพอจะตัดทิ้งได้ ในเดือนต่อไป คราวนี้ก็จะได้ว่ารู้ว่าเงินหายไปไหน และพอที่จะรู้ช่องทางจากรายจ่ายของเงิน ถ้าหากประชาชนสามารถปฏิบัติได้ดังทุกข้อที่กล่าวมา ชีวิตก็จะมีชีวิตที่พอเพียง และเป็นสุข

วิถีเศรษฐกิจพอเพียงแบบพื้นฐาน

ศูนย์ เศรษฐ์บุญสร้าง (2549, หน้า 40) ได้กล่าวว่า การที่คน ๆ หนึ่งขวนขวาย ศึกษาหาความรู้ ทำงานหลักสะสมทรัพย์สินเงินทอง ทำทุกอย่างชั่วชีวิต เพื่อสร้างฐานะของครอบครัวให้มั่นคง แสวงหาเกียรติยศชื่อเสียงให้เป็นที่ยอมรับของสังคม ฯลฯ ก็เพื่อหาความสุขหรือความพึงพอใจที่หวังว่าจะได้รับจากสิ่งต่าง ๆ ที่ค้ำร่นแสวงหาเหล่านั้น

Maslow (อ้างถึงใน ศูนย์ เศรษฐ์บุญสร้าง, 2549, หน้า 40) ได้สังเกตพฤติกรรมของมนุษย์และสรุปเป็นทฤษฎีความต้องการตามลำดับขั้น (hierarchy of needs theory) อธิบายว่า มนุษย์จะมีความต้องการซึ่งสามารถจำแนกเป็นลำดับขั้นได้ 5 ระดับ เมื่อชีวิตได้รับสิ่งตอบสนองความต้องการในลำดับขั้นตอนหนึ่ง ๆ อย่างพอเพียงแล้วก็จะเขยิบไปแสวงหาสิ่งตอบสนองความต้องการในระดับขั้นที่สูงขึ้นต่อ ๆ ไปตามลำดับ คือ

1. ความต้องการทางกายภาพ (physiological needs) เช่น ต้องการอาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรคที่จำเป็นต่อความอยู่รอด
2. ความต้องการความมั่นคงปลอดภัย (safety needs) เมื่อมีปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตอย่างพอเพียงแล้วมนุษย์ก็จะเขยิบขึ้นมาแสวงหาหลักประกันความมั่นคงในชีวิตอย่างยั่งยืนตลอดไป รวมทั้งแสวงหาหลักประกันความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินจากภัยคุกคามต่าง ๆ
3. ความต้องการทางสังคม (social needs) เมื่อมีทรัพย์สินเงินทองสะสมมากพอที่จะสร้างหลักประกันความมั่นคงในชีวิตแล้วมนุษย์ก็จะแสวงหาเกียรติยศชื่อเสียง และการยอมรับยกย่องจากสังคมต่อไป
4. ความต้องการความภูมิใจในตัวเอง (self esteem) เมื่อมีทั้งเงินทั้งทองและเกียรติยศชื่อเสียงอย่างพอเพียงแล้ว มนุษย์จะแสวงหาความท้าทายใหม่ ๆ ที่สร้างความรู้สึภาคภูมิใจให้กับตัวเอง (เพื่อชดเชยภาวะความรู้สึกอ้างว้างในจิตใจส่วนลึก) เศรษฐ์บางคนที่เสี่ยงตายเพื่อปณิธานเขาหมาดขี้ขี้ ไปท่องอวกาศบ้าง บางคนก็หันมารีเริ่มสร้างสรรค์สิ่งที่เป็นประโยชน์สุขต่อสังคมในด้านต่าง ๆ
5. ความต้องการประจักษ์ถึงความจริงเกี่ยวกับชีวิตตัวเอง (self actualization) เมื่อได้รับสิ่งตอบสนองความต้องการต่าง ๆ ครบหมดแล้ว มีทั้งทรัพย์สินเงินทอง มีเกียรติยศชื่อเสียง และมีความภาคภูมิใจในตัวเอง สุดท้ายคนผู้นั้นก็จะหันมาแสวงหาความจริง

เกี่ยวกับชีวิตที่กำลังจะต้องตายจากโลกนี้ไปในวันหนึ่งข้างหน้า เพื่อเตรียมตัวเองไปสู่อนาคตที่ยังไม่รู้ว่าจำต้องเผชิญกับอะไรต่อไปภายหลังจากความตาย โดยหันมาศึกษาประเพณีปฏิบัติธรรมตามหลักศาสนาต่าง ๆ โดยหันมาศึกษาประเพณี ปฏิบัติธรรมตามหลักศาสนาต่าง ๆ หรือกระทำสิ่งที่เป็นคุณความดีในชีวิต

สุนัย เศรษฐ์บุญสร้าง (2549, หน้า 42) ได้กล่าวสรุปไว้ว่า ถ้าหากชีวิตแต่ละชีวิตสามารถแสวงหาสิ่งต่าง ๆ เพื่อมาตอบสนองความต้องการตามลำดับขั้นได้อย่าง “พอเพียง” ครอบคลุมเป็นลำดับ ๆ ชีวิตก็จะได้รับการยกระดับพัฒนาการให้สูงขึ้น ๆ จากการหมกมุ่นอยู่กับการแสวงหาทรัพย์สินเงินทองเพื่อตนเองและครอบครัว ก็ยกระดับไปสู่การทำงานเพื่อช่วยเหลือสังคมส่วนรวมการสร้างสรรค์สิ่งที่เป็นอุดมคติในชีวิต ตลอดจนการแสวงหาสิ่งที่เป็นคุณธรรมความดีตามแนวคิดทางปรัชญาหรือหลักธรรมทางศาสนาต่าง ๆ

หลักความพอดีทางเศรษฐกิจพอเพียง

หลักความพอดีหรืออาจเรียกได้อาจเรียกได้อีกชื่อหนึ่งว่า หลักการพึ่งตนเองตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตามหลักการของ สุนทร ดันติเวชกุล (2544, หน้า 289-291) อาจจะแยกแยะและสามารถยึดหลักที่สำคัญได้ 5 ประการ ดังนี้

1. ความพอดีด้านจิตใจหรือการพึ่งตนเองทางจิตใจ หมายถึง คนสมบูรณ์พร้อมต้องมีจิตใจที่เข้มแข็ง มีจิตสำนึกว่าตนนั้นสามารถพึ่งตนเองได้ ดังนั้น จึงควรสร้างพลังผลักดันให้มีภาวะจิตใจอีกheimต่อผู้ชีวิตด้วยความสุจริต แม้อาจจะไม่ประสบความสำเร็จบ้างก็ตามมิควรพึ่งท้อแท้ให้พยายามต่อไป พึงยึดกระแสพระราชดำรัส “การพัฒนาคน” ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ตรัสว่า “บุคคลต้องมีรากฐานจิตใจที่ดี มีความหนักแน่น มั่นคงในสุจริตธรรม และความมุ่งมั่นที่จะปฏิบัติหน้าที่ให้จนสำเร็จ ทั้งต้องมีกุศโลบายหรือวิธีการอันแยบยลในการปฏิบัติงาน ประกอบพร้อมกันด้วยจึงจะสัมฤทธิ์ที่แน่นอนและบังเกิดประโยชน์อย่างยั่งยืน แก่ตนเองและแผ่นดิน”

2. ความพอดีด้านสังคม หรือการพึ่งตนเองทางสังคม หมายถึง ควรเสริมสร้างให้แต่ละชุมชนในท้องถิ่นได้รับความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน นำความรู้ที่ได้รับมาถ่ายทอดและเผยแพร่ให้ได้รับประโยชน์ซึ่งกันและกัน ดังพระบรมราโชวาท ที่ว่า “เพื่อให้งาน

รุดหน้าไปพร้อมเพรียงกันไม่ลดหลั่น จึงขอให้ทุกคนพยายามที่จะทำงานในหน้าที่อย่างเต็มที่ และให้มีการประชาสัมพันธ์กันให้ดี เพื่อให้งานทั้งหมดเป็นงานที่เกื้อหนุนสนับสนุนกัน”

3. ความพอดีด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือ การส่งเสริมให้มีการนำเอา ศักยภาพของผู้คนในท้องถิ่นสามารถแสวงหาทรัพยากรธรรมชาติ หรือวัสดุในท้องถิ่น ที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุดซึ่งส่งผลให้เกิดการพัฒนาประเทศได้อย่างดียิ่ง สิ่งดีก็คือ การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น (local wisdom) ซึ่งมีมากมายในประเทศ

4. ความพอดีด้านเทคโนโลยี ควรส่งเสริมให้มีการศึกษา ทดลองทดสอบเพื่อหา ให้ได้มาซึ่งเทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่สอดคล้องกับสภาพภูมิประเทศและสังคมไทย และสิ่งสำคัญ สามารถนำไปใช้ปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับพระราชดำรัสที่ว่า “จุดประสงค์ ของศูนย์การศึกษาฯ คือ เป็นสถานที่สำหรับค้นคว้าวิจัยในท้องถิ่น เพราะว่าแต่ละท้องถิ่น สภาพฝนฟ้าอากาศและประชาชนในท้องถิ่นต่างๆกันมีลักษณะแตกต่างกันมากเหมือนเดิม”

5. ความพอดีทางเศรษฐกิจ สามารถอยู่ด้วยตนเองในระดับเบื้องต้น กล่าวคือ แม้ไม่มีเงินก็ยังมีความ ขำ ปลา ผัก ผลไม้ ในท้องถิ่นของตนเองเพื่อการยังชีพ และสามารถ นำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศในระดับมหัพภาคต่อไปอีกด้วย

นอกจากนี้ สุเมธ ตันติเวชกุล (2544, หน้า 317-319) ได้การบรรยายเพิ่มเติมให้กับ พนักงานการไฟฟ้าการผลิต เกี่ยวกับความพอดี 5 ประการ ไว้เมื่อวันที่ 14 มิถุนายน พ.ศ. 2542 ว่า

ความพอดีด้านจิตใจ หมายถึง “ผมคิดว่า คนเราถ้าจิตใจมันแย่ ไปอยู่ที่ไหน ไปทำ อะไร ล้วนแต่ไปสร้างปัญหาและบ่อนทำลายทั้งสิ้น มันต้องมีความเมตตา ความเอื้ออาทร มีสติปัญญาเข้ามาจับอยู่ตลอดเวลา ความพอดีด้านจิตใจต้องมาก่อน ถ้าคุณตั้งสติปัญญา ตัวเองไม่ได้มันก็ป่วยการ มันต้องเริ่มต้นที่ตัวเองซะก่อน ในเบื้องต้นอย่าไปคิดว่าไอ้คนนั้น ไม่ทำ คนนี้ไม่ทำ หน่วยงานนั้นไม่ทำ ทุกสิ่งทุกอย่างต้องเริ่มที่ตัวเองก่อน สร้างความพอดี ทางด้านจิตใจให้เกิดขึ้นบนฐานของธรรมะ”

ความพอดีทางสังคม คุณไม่ได้อยู่คนเดียวในสังคม คุณต้องมีความพอดีทางด้าน สังคม ความพอดินั้นก็คือความสัมพันธ์ระหว่างเรากับครอบครัวเบื้องต้น ครอบครัว ระหว่างครอบครัวในชุมชน ระหว่างชุมชนองค์กรของชุมชน ในองค์กรอะไรต่าง ๆ นั้น ความพอดีในด้านสังคมอะไรมันต้องเกิดขึ้น ลองไหมครับ หน่วยงานไหน แม้กระทั่ง

ในกลุ่มท่านบางที่มันก็พิเรนทร์อยู่คนเดียวยุ่งไปทั้งกอง ทั้งฝ่าย ยุ่งไปทั้งหมด มีใช้ไหมครับ ไม่ใช่ไม่มี คนคนเดียวสร้างบาดแผลให้สังคมได้มากเลยทีเดียว เพราะฉะนั้น ความพอดีในสังคมต้องสร้างขึ้นมาให้ได้”

ความพอดีด้านเศรษฐกิจ ผมได้พูดมายาวนานแล้วเศรษฐกิจพอเพียง คือ ความพอดีในด้านเศรษฐกิจ ในหลวงท่านรับสั่งว่าต้องอยู่อย่างพอดี พอมีพอกิน ไม่ได้หรูหราฟุ่มเฟือย อยู่อย่างไว้สาระนาน ๆ หาโอกาสหาความสุขบ้างก็เอาเถอะ แต่ไม่ใช่หาจนทำลายตัวเอง ในที่สุด ความพอดีในด้านสังคมอยู่แค่ไหน อยู่อย่างไร สถานที่ ปัจจัย 4 อะไรต่ออะไร ถือเป็นที่ตั้ง

ความพอดีด้านทรัพยากรธรรมชาติ ต้องคำนึงถึงพื้นที่โลกมีแค่นี้ ทรัพยากรธรรมชาติมีแค่นี้ เพราะฉะนั้นมันหมดแล้ว ไม่มีทางแล้ว โดยหน้าที่ของพวกเราที่ขอสรรเสริญพวกท่าน ที่ลงมือปลูกป่ามา อันนั้นแหละครับที่สร้างสมบัติคืนแผ่นดิน เราอาจไม่ได้รับ แต่ลูกหลานเราได้รับ เป็นการรักษาชีวิตที่ถูกต้อง นี่เรื่อง ๆ เดียว แต่มันมีอีกหลายเรื่อง พร้อมกับการสร้าง และก็อย่าทำลายไปด้วย เปลี่ยนพฤติกรรมของเราใหม่ได้ไหม พฤติกรรมความเป็นอยู่อะไรต่าง ๆ นี่เกี่ยวกับเรื่องทรัพยากร คำนึงอยู่เสมอ ทักษะชนิดหนึ่งยังไม่สกปรก ยัดใส่กระเป๋าวัวก่อนได้ไหม เมื่อเซ็คอะไรข้างหน้าขึ้นมาใช้ให้มันคุ้ม แต่ละแผ่นให้มันคุ้ม ไม่ใช่ชนิดเดียวก็ทิ้งนะครับ เราลองดู ผมว่ามันไม่ยาก ของในบ้านอะไรต่าง ๆ ลองดูสิ เชื้อไหมครับ พระเจ้าอยู่หัวฯ เวลาเสด็จฯ ออกจากห้องทรงงานหรือว่าอะไรจะทรงปิดไฟตามหลัง พระองค์เลย นี่พระเจ้าอยู่หัวฯ นะครับ เห็นฉลองพระองค์ไหมครับ ก็สิบปีทรงอย่างนั้น เห็นฉลองพระบาทไหมครับ 50 ปี ผ่านมาใส่ชั้ห่อนั้นที่เราไม่ใส่กันแล้ว พวกตามเสด็จฯ นะ ในก็ อาติคาส พูม่า เดินแล้วเค็งคั้ง ๆ ไม่เคยตามพระองค์ทันสักคนเลย ของพระองค์ราคาไม่ก็ร้อยบาท ดินสอใช้จนกระทั่งกุดเหลือชนิดหนึ่ง ทรงทำมาให้ดูตลอด แต่เราไม่ได้ไปมอง เราเห็นพระเจ้าอยู่หัวฯ อย่างเดียว น่าเศร้า มองซิครับ ต่อไปนี้ลองมอง พยายามทำความเข้าใจครับ พระองค์กำลังทำอะไรอยู่ พระองค์กำลังแสดงให้เราดู และพระองค์ก็ไม่ได้แสดงแบบละครด้วย เป็นวิถีชีวิตของพระองค์ พระองค์เกิดเมืองนอก เรียนเมืองนอก ทรงเจริญวัยอยู่เมืองนอก พอกลับมาเป็นไทย ไทยแท้ ๆ เลย ในขณะที่คนไทยกำลังสูญเสียความเป็นไทยอยู่โดยตลอด

ความพอดีทางด้านเทคโนโลยี เราคงต้องไม่กลับไปถึงยุคดึกดำบรรพ์ แต่ต้องก้าวต่อไป และเทคโนโลยีที่เหมาะสม สอดคล้องกับสถานะและความต้องการของเรา อันนี้แหละครับ คือ ความพอดี 5 ประการ ถ้าใครปฏิบัติคนละเล็กคนละน้อย จะช่วยในส่วนรวมของประเทศมากที่สุด และจะพัฒนาก้าวหน้าอย่างยั่งยืนด้วย

ความคิดดังกล่าวสอดคล้องกับ สมาคมจิตวิทยาความมั่นคงแห่งประเทศไทย (2550, หน้า 25) ได้ให้ความหมายของหลักการพึ่งตนเองว่า หลักการพึ่งตนเอง เป็นการหันมายึดทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) ในการดำรงชีวิต ให้สามารถพึ่งตนเองได้โดยใช้หลักการพึ่งตนเอง 5 ประการ คือ

1. ด้านจิตใจ ทำตนให้เป็นที่พึ่งของตนเอง มีจิตใจที่เข้มแข็ง มีจิตสำนึกที่ดี สร้างสรรค์ให้ตนเองและชาติโดยรวม มีจิตใจเอื้ออาทร ประณีประนอม ซื่อสัตย์สุจริต เห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง ดังกระแสพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เกี่ยวกับการพัฒนาคน ความว่า “บุคคลต้องมีรากฐานทางจิตใจที่ดี คือ ความหนักแน่นมั่นคงในสุจริตธรรม และความมุ่งมั่นที่จะปฏิบัติหน้าที่ให้จนสำเร็จทั้งต้องมี กุศโลบาย หรือวิธีการอันแยบยล ในการปฏิบัติงานประกอบพร้อมด้วยจึงจะสัมฤทธิ์ผลที่แน่นอน และบังเกิดประโยชน์อันยั่งยืนแก่ตนเองและผืนแผ่นดิน”

2. ด้านสังคม แต่ละชุมชนต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายชุมชนที่แข็งแรงเป็นอิสระ ดังกระแสพระราชดำรัส ความว่า “เพื่องานรุดหน้าไปพร้อมเพรียงกัน ไม่ลดหลั่น จึงขอให้ทุกคนพยายามที่จะทำงานในหน้าที่อย่างเต็มที่ และมีการประสานสัมพันธ์กันให้ดี เพื่อให้งานทั้งหมดเป็นงานที่เกื้อหนุนกัน”

3. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้ใช้และจัดการอย่างชาญฉลาด พร้อมทั้งการเพิ่มมูลค่าโดยให้ยึดหลักการของความมั่นคงยั่งยืนและเกิดประโยชน์สูงสุด ดังกระแสพระราชดำรัส ความว่า “ถ้ารักษาสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสมนี้กว่าอยู่ได้อีกหลายร้อยปีถึงเวลานั้นลูกหลานของเราก็อาจหาวิธีแก้ปัญหาต่อไป เป็นเรื่องของเขา ไม่ใช่เรื่องของเรา แต่เราก็ทำได้ ใ้รักษาสิ่งแวดล้อมไว้พอสมควร”

4. ด้านเทคโนโลยี จากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็ว เทคโนโลยีที่เข้ามาใหม่ ๆ มีทั้งดีและไม่ดี จึงต้องแยกแยะพื้นฐานของภูมิปัญญาชาวบ้านและเลือกใช้เฉพาะที่สอดคล้องกับความต้องการของสภาพแวดล้อม ภูมิประเทศ สังคมไทย และควรพัฒนา

เทคโนโลยีจากภูมิปัญญาของเราเองดังกระแสพระราชดำรัส ความว่า “การส่งเสริมสิ่งที่ชาวบ้านชนบทขาดแคลนและต้องการคือ ความรู้ในด้านการเกษตรกรรมโดยใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เป็นสิ่งที่เหมาะสม การใช้เทคโนโลยีอย่างใหญ่โตเต็มรูปหรือเต็มขนาดในงานอาชีพหลักของประเทศย่อมจะมีปัญหา

5. ด้านเศรษฐกิจ แต่เดิมนักพัฒนามักมุ่งที่การเพิ่มรายได้ และไม่มี การมุ่งที่การลดรายจ่าย ในเวลาเช่นนี้จะต้องปรับทิศทางใหม่คือ จะต้องมุ่งลดรายจ่ายก่อนเป็นสำคัญ และยึดหลักพออยู่ พอกิน พอใช้และสามารถอยู่ได้ด้วยตนเองในระดับเบื้องต้น ดังกระแสพระราชดำรัสที่ว่า “การที่ต้องการจะให้ทุกคนพยายามที่จะหาความรู้และสร้างตนเองให้มั่นคงนี้ เพื่อตนเอง เพื่อที่จะให้ตนเองมีความเป็นอยู่ที่ก้าวหน้า ที่มีความสุข พอมี พอกินเป็นขั้นหนึ่ง และขั้นต่อไปก็คือ ให้มีเกียรติว่าขึ้นได้ด้วยขาของตนเอง หากพวกเราร่วมมือร่วมใจกัน ทำสักเศษหนึ่งส่วนสี่ของประเทศชาติของเราก็สามารถรอดพ้นจากวิกฤตได้”

การปฏิบัติตนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

สุเมธ ตันติเวชกุล (2544, หน้า 290-291) ได้กล่าวถึงหลักการการปฏิบัติตนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ดังนี้

1. ยึดความประหยัด ตัดทอนค่าใช้จ่ายในทุกด้าน ลดละความฟุ้งเฟ้อในการดำรงชีพอย่างจริงจัง ดังพระราชดำรัสว่า “ความเป็นอยู่ที่ดีต้องไม่ฟุ้งเฟ้อ ต้องประหยัดไปในทางที่ถูกต้อง”
2. ยึดถือการประกอบอาชีพด้วยความถูกต้อง สุจริต แม้จะตกอยู่ในภาวะขาดแคลนในการดำรงชีพก็ตาม ดังพระราชดำรัสที่ว่า “ความเจริญของคนทั้งหลายย่อมเกิดมาจากการประพฤติชอบและการหาเลี้ยงชีพ ของตนเป็นหลักสำคัญ.”
3. ละเลิกการแก่งแย่งผลประโยชน์และแข่งขันกัน ในทางการค้าขายประกอบอาชีพแบบต่อสู้กันอย่างรุนแรงดังอดีต ซึ่งมีพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เรื่องนี้ว่า “ความสุขความเจริญอันแท้จริงนั้น หมายถึงความสุขความเจริญที่บุคคลแสวงหามาได้ด้วยความเป็นธรรมทั้งในเจตนา และการกระทำ ไม่ใช่ได้มาด้วยความบังเอิญ หรือด้วยการแก่งแย่งเบียดบังมาจากผู้อื่น”

4. ไม่หยุดนิ่งที่จะหาทางในชีวิตหลุดพ้นจากความทุกข์ยากครั้งนี้ โดยต้องขวนขวาย ใฝ่หาความรู้ให้เกิดมีรายได้เพิ่มพูนขึ้นจนถึงขั้นพอเพียงเป็นเป้าหมายสำคัญ พระราชดำรัสตอนหนึ่งที่ทำให้ความชัดเจนว่า “การที่ต้องการให้ทุกคนพยายามที่จะหาความรู้ และสร้างตนเองให้มั่นคงนี้เพื่อตนเอง เพื่อที่จะให้ตัวเองมีความเป็นอยู่ที่ก้าวหน้า ที่มีความสุข พอมีพอกินเป็นขั้นหนึ่ง และขั้นต่อไป ก็คือให้มีเกียรติว่ายืนได้ด้วยตัวเอง”

5. ปฏิบัติตนในแนวทางที่ดี ลดละสิ่งชั่วให้หมดสิ้นไป ทั้งนี้ด้วยสังคมไทย ที่ล่มสลายลงในครั้งนี้ เพราะยังมีบุคคลจำนวนมากมิใช่น้อยที่ดำเนินการ โดยปราศจากละอาย ต่อแผ่นดิน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระราโชวาทว่า “พยายามไม่ก่อความชั่วให้เป็นเครื่องทำลายตัว ทำลายผู้อื่น พยายามลดพยายามละความชั่วที่ตัวเอง มีอยู่ พยายามก่อความดีให้แก่ตัวอยู่เสมอ พยายามรักษาและเพิ่มพูนความดีที่มีอยู่นั้น ให้งอกงามสมบูรณ์ขึ้น”

ความสำคัญของความพอเพียง

สุนทร กุลวัฒน์วรพงษ์ (2544) ได้กล่าวโดยสรุปถึงความสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง ตามองค์ประกอบ 3 ประการของระบบเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งมีดังนี้

1. เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเศรษฐกิจที่ยึดหลักการที่ว่า “ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน” โดยการมุ่งเน้นการผลิตพืชผลให้เพียงพอับความต้องการบริโภคในครัวเรือนเป็นอันดับแรก เมื่อเหลือจากการบริโภคจึงคำนึงการค้ำจากผลผลิตส่วนเกินที่เหลือจากการบริโภคและออกสู่ตลาดเป็นผลกำไรของเกษตรกร
2. เศรษฐกิจพอเพียงให้ความสำคัญกับการรวมกลุ่มของชาวบ้านทั้งนี้กลุ่มชาวบ้านหรือองค์กรชาวบ้านเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่างๆ ให้หลากหลาย ครอบคลุม ทั้งการเกษตรแบบผสมผสาน หัตถกรรม การแปรรูปอาหาร การทำธุรกิจค้าขาย และการท่องเที่ยวระดับชุมชน ฯลฯ เมื่อองค์กรชาวบ้านเหล่านี้ได้รับการพัฒนาให้เข้มแข็ง และมีเครือข่ายที่กว้างขวางขึ้นแล้วเกษตรกรทั้งหมดในชุมชนก็จะได้รับการดูแลให้มีรายได้ที่เพิ่มขึ้น รวมทั้งได้รับการแก้ไขปัญหามาในหลายๆ ด้าน เมื่อเป็นเช่นนี้ เศรษฐกิจโดยรวมของประเทศก็จะเติบโตอย่างมีเสถียรภาพ

3. เศรษฐกิจพอเพียงตั้งอยู่บนพื้นฐานของสามัคคี ความมีเมตตา ความเอื้ออาทร และมีสามัคคี ของสมาชิกในชุมชนในการร่วมแรงร่วมใจในการประกอบอาชีพต่าง ๆ ให้บรรลุผลสำเร็จ ประโยชน์ที่เกิดขึ้นจึงไม่ได้หมายถึงแต่เพียงรายได้เพียงอย่างเดียว หากแต่ยังรวมถึงประโยชน์ ในด้านอื่นๆด้วย ได้แก่การสร้างความมั่นคงให้กับครอบครัว สถาบันชุมชน ความสามารถในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชน บนพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงการรักษาไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม ของไทยให้คงอยู่ตลอดไป

จากการศึกษาของ จริยา สุพรรณ (2548) ได้สรุปถึงความสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง ไว้ว่าเศรษฐกิจพอเพียงไม่ใช่การถอยหลังกลับไปอยู่ในยุคโบราณไม่ใช่ระบบเศรษฐกิจยังชีพ (subsistent economy) ซึ่งผู้คนหากินอยู่กับธรรมชาติ ไม่มีการสะสม ซึ่งวันนี้ เป็นไปไม่ได้ เพราะสังคมเปลี่ยนไป ทรัพยากรธรรมชาติก็หมดไป แต่เศรษฐกิจพอเพียงก็เป็นการสืบทอด คุณค่าของอดีตที่สามารถจัดการชีวิตและพึ่งพาตนเองได้ สืบทอดคุณธรรม เศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวคิดใหม่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ที่ทรงเน้นการคิดใหม่ ต้องอาศัย ความรอบรู้ ความระมัดระวัง อาศัยวิชาการวิชาการในการวางแผนและดำเนินการทุกขั้นตอน เศรษฐกิจแบบพอเพียงเป็นเศรษฐกิจคุณธรรม เสริมสร้างจิตใจของคนในชาติ ดำเนินชีวิต ด้วยความอดทนความเพียร มีสติปัญญาและความรอบคอบ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้สำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจแบบพอเพียง มีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับ การดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบัน จึงได้มีผู้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของคนในสังคม เพื่อการพัฒนาไว้หลากหลายแง่มุม ดังนี้

งานวิจัยในประเทศไทย

ทรงชัย ดิยานนท์ (2541) ศึกษาเรื่อง การศึกษาทัศนะของเกษตรกรในการสร้างความมั่นคงทางรายได้ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ผลการศึกษาพบว่า ประชากรที่ศึกษาส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 41-50 ปี ร้อยละ 40.4 มีสภาพสมรส ร้อยละ 94.7 มีระดับการศึกษาชั้นประถมศึกษา ร้อยละ 62.8 จำนวนสมาชิกในครอบครัว ส่วนใหญ่มี 4-6 คน ร้อยละ 56.4 โดยแยกเป็นสมาชิกของครอบครัวที่ไม่สามารถเป็นแรงงาน ได้ 1-3 คน ร้อยละ 85.1 และสมาชิกที่สามารถเป็นแรงงานได้ 1-3 คน ร้อยละ 75.0 ด้านอาชีพของเกษตรกร ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพกสิกรรมเป็นหลัก ร้อยละ 92.0 โดยมีรายได้ 10,001-20,000 บาท และส่วนใหญ่มีอาชีพเสริม คือ การเลี้ยงสัตว์ เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่เคยได้รับการอบรมเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ ร้อยละ 74.5 และพบว่าเกษตรกรต้องซื้ออาหารมาบริโภค เนื่องจากสามารถผลิตเองได้น้อย ร้อยละ 79.8 ภาวะสุขภาพส่วนใหญ่แข็งแรง ร้อยละ 98.9 ความรู้ของเกษตรกรตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า ส่วนใหญ่รู้จักแนวคิด เศรษฐกิจพอเพียง ร้อยละ 69.7 โดยรับทราบจากแหล่งข้อมูลโทรทัศน์ ร้อยละ 66.0 ในการได้รับการอบรมเรื่องแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า ส่วนใหญ่ไม่เคยได้รับการอบรม ร้อยละ 84.0 รวมทั้งไม่เคยได้ไปศึกษาดูงานด้านเกษตรทฤษฎีใหม่ ร้อยละ 87.8 ความรู้ตาม แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในด้านการบริโภค พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่เข้าใจว่าแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นเรื่องของการกินอยู่อย่างประหยัด เป็นการลดมลภาวะ มีผลทำให้สิ่งแวดล้อมดี ร้อยละ 90.4 ในเรื่องของสุขภาพอนามัย การบริโภคอาหารที่ปราศจากสารเคมีมีผลทำให้สุขภาพอนามัยดี ร้อยละ 92.6 ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับรายได้พบว่าเกษตรกรมีความรู้ว่าการทำเกษตรตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงทำให้เกิดการงดใช้สารเคมีซึ่งเป็นการลดต้นทุนการผลิต ร้อยละ 91.5 ด้านความพึงพอใจในชีวิตเกษตรกร ร้อยละ 92.0 มีความรู้ว่าจะหากชุมชนทำการเกษตรตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้มีความพึงพอใจในชีวิตในด้านความสามัคคีในชุมชนพบว่า ร้อยละ 93.6 มีความรู้ว่าจะความสามัคคีจะทำให้ชุมชนแข็งแรงพึ่งตนเองได้ และสามารถเป็นที่พึ่งของผู้ด้อยโอกาสในชุมชนได้ ในด้านการปฏิบัติกิจกรรมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในภาพรวมของการปฏิบัติพบว่า เกษตรกรมีการปฏิบัติอยู่ในระดับน้อย โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 0.8 และในภาพรวมของทัศนะในการประกอบอาชีพทางการเกษตรตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในการสร้างความมั่นคงทางรายได้ของครอบครัว พบว่า

เกษตรกรส่วนใหญ่ ร้อยละ 81.9 มีทักษะเห็นด้วยมาก ร้อยละ 18.1 มีทักษะเห็นด้วยปานกลาง ข้อเสนอแนะจากการศึกษาพบว่า ถึงแม้ว่าเกษตรกรจะมีทักษะที่เห็นด้วยมากกับการประกอบอาชีพตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง และมีความรู้ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับสูง แต่การปฏิบัติกิจกรรมนั้นอยู่ในระดับน้อย ซึ่งหน่วยงานของรัฐ และเอกชนที่เกี่ยวข้องควรมีการสนับสนุนส่งเสริมให้กับเกษตรกร ในด้านการศึกษาเพิ่มพูนความรู้ ในการประกอบอาชีพตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง และสนับสนุนให้เกิดการรวมกลุ่มเพื่อเกิดการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน รวมทั้งสถาบันการเงินที่จะต้องปล่อยสินเชื่อภาคบังคับให้กับเกษตรกร ตามปกติอยู่แล้ว ควรให้การสนับสนุนด้านการเงินให้กับเกษตรกรในรูปของเงินให้กู้ยืมระยะยาวเพื่อนำไปจัดเตรียมแหล่งน้ำซึ่งต้องใช้เงินลงทุนสูง พร้อมทั้งร่วมมือกับรัฐ และหน่วยงานเอกชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อจัดทำโครงการร่วมกันซึ่งเป็นการสนับสนุนกิจกรรมด้านสวัสดิการสังคมให้เกษตรกรสามารถประกอบอาชีพโดยใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง สร้างความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และมีความมั่นคงทางรายได้ ซึ่งจะเป็พื้นฐานในการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ของประเทศต่อไป

พงษ์จันทร์ อรุณกมล (2541) ศึกษาเรื่อง *วิถีการดำเนินชีวิตของชาวไทยโย้ย*

บ้านอากาศ ตำบลอากาศ อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร ผลการศึกษาพบว่า ชาวไทยโย้ย บ้านอากาศ มีอาชีพหลัก คือ การทำนามาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แต่ในปัจจุบันลดจำนวนพื้นที่ทำนาลง เพื่อใช้ประโยชน์ของพื้นที่ในด้านอื่น ๆ เช่น การทำสวน การทำบ่อเลี้ยงปลา การสร้างถนน เป็นต้น ส่วนอาชีพรอง คือ การทอผ้า การจับสัตว์น้ำและการค้าขาย ซึ่งได้รับการพัฒนาให้เป็นอาชีพเสริม แรงงานที่ใช้ในการประกอบอาชีพส่วนมากเป็นแรงงานภายในครัวเรือน และปัจจุบันมีการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่ มาแทนแรงงานคนและสัตว์ มีการกู้ยืมเงินมาลงทุนเพิ่มมากขึ้น ผลผลิตที่ได้ส่วนมากนำมา บริโภคในครัวเรือนและบางส่วนนำไปจำหน่ายที่ตลาด แต่ปัจจุบันพ่อค้าเข้ามารับซื้อผลผลิต จากครัวเรือนโดยตรง เช่น ผ้าทอ เป็นต้น ในอดีตและปัจจุบัน ชาวบ้าน ไม่มีเงินออมทรัพย์ จำนวนมาก มีแต่การเก็บออมไว้เพื่อเป็นต้นทุนการผลิตในปีต่อไปเท่านั้น ระบบความสัมพันธ์ทางเครือญาติของชาวไทยโย้ย บ้านอากาศ ในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ ในอดีตลูกหลานปรนนิบัติพ่อแม่ ช่วยทำงานทั้งอาชีพหลักและอาชีพเสริม แต่ปัจจุบันพ่อแม่ส่งลูกไปเรียนต่อในระดับการศึกษาที่สูงขึ้น และไปทำงานต่างถิ่นรวมทั้งในกรุงเทพมหานคร ความสัมพันธ์ในครอบครัว

จึงห่างเหินมากขึ้น การเลือกคู่ครองขึ้นอยู่กับความสมัครใจของผู้ที่จะแต่งงาน เมื่อแต่งงานแล้ว ฝ่ายหญิงไปอยู่ร่วมกับครอบครัวของฝ่ายชาย เมื่อมีฐานะดีแล้วจึงแยกครอบครัว ในอดีต การตัดสินใจเรื่องสำคัญในครอบครัวพ่อบ้านเป็นผู้ตัดสินใจ แต่ปัจจุบันทั้งพ่อบ้านและแม่บ้านตัดสินใจได้ทั้งสองฝ่าย ในอดีตวิธีรักษาโรคใช้ยาสมุนไพรตามหมู่บ้าน แต่ปัจจุบันมีสาธารณสุขและโรงพยาบาล ชาวไทยโย้ยบ้านอากาศนับถือศาสนาพุทธ แต่มีความเชื่อเกี่ยวกับภูตผี โขกชะตา ฤกษ์ยาม พิธีกรรมที่ปฏิบัติมาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน เช่น การประกอบพิธีการขึ้นบ้านใหม่ พิธีการแต่งงาน และการจัดงานศพ เป็นต้น นอกจากนี้ ยังประเพณีปฏิบัติตามฮีตสิบสอง สิบสี่ด้วย ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิตของชาวไทยโย้ย บ้านอากาศ แบ่งเป็นปัจจัยภายนอกหมู่บ้าน และปัจจัยภายในหมู่บ้าน ปัจจัยภายนอก ได้แก่ ถนน ไฟฟ้า และรูปแบบการปกครองท้องถิ่น ที่มีการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาในชุมชน ทำให้ชาวบ้าน มีโอกาสเลือกประกอบอาชีพได้อย่างหลากหลาย และมีสิ่งอำนวยความสะดวกมากขึ้น ชาวบ้านจึงดิ้นรนเพื่อจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวก ทำให้วิถีการดำเนินชีวิตที่เรียบง่ายเปลี่ยนแปลงไป ปัจจัยภายใน ได้แก่ จำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้น สภาพการตั้งบ้านเรือนแออัดมากขึ้น การอพยพเคลื่อนย้ายและการตั้งถิ่นฐานออกนอกชุมชนมีมากขึ้น ผู้นำหมู่บ้านเป็นผู้นำเอาการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้เข้ามาในหมู่บ้าน

เปรม คำภีระเปง, ไพโรจน์ พรหมบาง, สุวิมล เจริญศรี, อุดร คำภู และอวยวัฒน์ ธนอุกฤษฏ์ (2543) ศึกษาเรื่อง *ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของผู้นำท้องถิ่นในจังหวัดพิจิตร โลก* ผลการศึกษาพบว่า ผู้นำท้องถิ่นที่มีวุฒิการศึกษาต่างกันต่างกันมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแตกต่างกัน และผู้นำท้องถิ่นที่มีตำแหน่งแตกต่างกันมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวทฤษฎีใหม่ของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแตกต่างกัน

อรสุภา เจริญรัต (2543) ศึกษาเรื่อง *การเกิดขึ้น การดำรงอยู่และการปรับตัวของเศรษฐกิจพอเพียงภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย* ผลการศึกษาพบว่า เงื่อนไขที่สำคัญที่สุดของการเกิดขึ้นการดำรงอยู่และการปรับตัวของเศรษฐกิจพอเพียงก็คือ การที่ชุมชนหรือหมู่บ้านยังคงมีอำนาจในการควบคุมดูแลจัดการทรัพยากรต่าง ๆ ของตนเอง อำนาจดังกล่าวนับเป็นรากฐานที่สำคัญที่นำไปสู่การสร้างและพัฒนาระบบการจัดการที่มี

ประสิทธิภาพสำหรับการดำรงชีวิตด้านต่าง ๆ ในระบบบรรทัดฐานของหมู่บ้านที่ปรากฏอยู่ในจารีต ประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ หรือพิธีกรรม ซึ่งเป็นผลเชื่อมโยงจากอิทธิพลของโลกทัศน์และระบบคุณค่าของชุมชน ปัจจัยดังกล่าวนี้เป็นสาเหตุที่สำคัญที่ทำให้เศรษฐกิจพอเพียงสามารถปรับตัวไปตามบริบทสังคมที่เปลี่ยนผ่านจากสังคมประเพณีเข้าสู่สังคมทันสมัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ

พัฒนาภรณ์ ฉัตรวิโรจน์ (2545) ศึกษาเรื่อง *บทบาทของครูในการส่งเสริมความรู้เศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น* ผลการศึกษาพบว่า ครูมีบทบาทในการส่งเสริมความรู้เศรษฐกิจพอเพียง อยู่ระดับต่ำ คิดเป็นร้อยละ 44.3 อยู่ในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 34.5 และอยู่ในระดับสูง คิดเป็นร้อยละ 21.3 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติบทบาทของครู ได้แก่ (1) เจตคติที่ดีต่อการจัดการเรียนการสอนเศรษฐกิจพอเพียง (2) การสนับสนุนจากหน่วยงานเอกชน (3) การสนับสนุนจากโรงเรียน และ (4) รายวิชาที่สอน เมื่อวิเคราะห์ด้วยสถิติถดถอยพหุคูณ พบว่า ตัวแปรอิสระทั้งหมดสามารถทำนายการปฏิบัติบทบาทของพหุคูณในการส่งเสริมความรู้เศรษฐกิจพอเพียงได้ร้อยละ 18.80 ในการปฏิบัติหน้าที่ของครูในการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียง มีปัญหาในด้านผู้เรียนมากที่สุด รองลงมาคือผู้บริหาร และด้านเพื่อนร่วมงาน

สกล พรหมสิน (2546) ศึกษาเรื่อง *ความสัมพันธ์ระหว่างการดำเนินชีวิตแบบพอเพียงกับคุณภาพชีวิตของประชาชนตำบลหงษ์เจริญ อำเภอกำแพง จังหวัดชุมพร* ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มครัวเรือนตัวอย่างส่วนใหญ่มีการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงระดับสูง ระดับกลาง และระดับต่ำ คิดเป็นร้อยละ 50.8 48.7 0.5 ตามลำดับ มีคุณภาพระดับชีวิตปานกลาง และระดับสูง คิดเป็นร้อยละ 64.6 และ 35.4 ตามลำดับ การศึกษาปัจจัยต่าง ๆ ทั้ง 4 ด้าน กับคะแนนคุณภาพชีวิตของประชาชนตำบลหงษ์เจริญ อำเภอกำแพง จังหวัดชุมพร พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีปัจจัยด้านครอบครัวเข้มแข็งสามารถอธิบายความแปรปรวนคุณภาพชีวิตได้ดีกว่าปัจจัยรายได้พอเพียง การศึกษาถนัดทั่ว และปัจจัย 4 พอเพียง โดยปัจจัยทั้ง 4 ด้านนี้ สามารถอธิบายหรือพยากรณ์คุณภาพชีวิตของประชาชนตำบลหงษ์เจริญ อำเภอกำแพง จังหวัดชุมพร ช่วงเดือนตุลาคม-ธันวาคม พ.ศ. 2546 ได้ร้อยละ 46 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

กฤษฎพงษ์ วิมลศิลป์ (2547) ศึกษาเรื่อง เศรษฐกิจพอเพียงกับการก่อรูปแบบนโยบายทางแนวความคิดความมั่นคงของมนุษย์ ของกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ผลการศึกษาพบว่า การก่อรูปแบบนโยบายทางแนวความคิดความมั่นคงของมนุษย์ของกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการมีลักษณะของการดำเนินนโยบายตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 หมวด 5 แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ ในมาตรา 80 เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายบริหารราชการแผ่นดินและการที่จะพัฒนาการก่อรูปแบบนโยบายความคิดความมั่นคงของมนุษย์ตามมาตรา 80 ดังกล่าว โดยเฉพาะในประเด็น “ความเข้มแข็งของชุมชน” ให้ได้ผลสมบูรณ์ในลักษณะที่เป็นเป็นแบบองค์รวม สอดคล้องกับรากฐานแห่งสภาพภูมิรัฐศาสตร์ของประเทศที่เป็นเกษตรกรรมนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องนำสาระสำคัญในเนื้อหาแห่ง “เศรษฐกิจพอเพียง” โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า ซึ่งเป็น “ความพอเพียงในระดับชุมชน” และ “ความพอเพียงในระดับประเทศ” ให้เป็นศูนย์กลางแห่ง “ยุทธศาสตร์” ในการพัฒนามากำหนดเป็นแนวนโยบายการบริหารราชการแผ่นดินที่มุ่งเน้น “เครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างองค์กร” และการทำความเข้าใจลักษณะของการพึ่งพาทรัพยากรระหว่างองค์กรในระดับกระทรวง โดยเฉพาะในกลุ่มกระทรวงยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ ซึ่งประกอบด้วยกระทรวงต่าง ๆ จำนวน 10 กระทรวงรวมถึง “กระทรวงวัฒนธรรม” ซึ่งจัดอยู่ในกลุ่มกระทรวงขนาดเล็กที่ปฏิบัติงานตามการเปลี่ยนแปลงของสังคมมาบูรณาการแผนงานปฏิบัติระดับกระทรวงร่วมกัน อันนำไปสู่การรวมกลุ่มทำกิจกรรมซึ่งมีลักษณะของการจัดระเบียบสังคม สร้างความเป็นธรรมในการดำรงชีวิต พัฒนาบรรทัดฐานทางสังคมคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิ พัฒนาศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ให้มีความสามารถและมีรายได้เป็นที่พึงของตนเองและผู้อื่นส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาสังคมเพื่อให้คนไทยมีคุณภาพชีวิตมีสวัสดิการที่เหมาะสม มีเกียรติภูมิ รู้เท่าทันโลก มุ่งประโยชน์ส่วนรวมเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ เพื่อให้สังคมมีความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน

ทศมนพร พุทธจันทร์ และวิชัย รูปขำดี (2547) ศึกษาเรื่อง *ความคิดเห็นในการดำเนินชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง: กรณีศึกษาข้าราชการจังหวัดราชบุรี* ผลการศึกษาพบว่า (1) ปัจจัยส่วนบุคคล เพศของข้าราชการที่เป็นกลางตัวอย่างในการศึกษาความคิดเห็นในการดำเนินชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษาข้าราชการ

จังหวัดราชบุรี ด้านเพศ เป็นชาย มากกว่า เป็นหญิง ด้านอายุของข้าราชการ มีช่วงอายุ 31-40 ปี มากที่สุด ด้านการดำรงตำแหน่ง เป็นผู้ปฏิบัติมากกว่าผู้บริหาร อายุการรับราชการ ส่วนใหญ่ 11-19 ปี ด้านสถานภาพสมรส ส่วนใหญ่สมรส ด้านระดับการศึกษาระดับปริญญาตรีมากที่สุด รายได้ต่อเดือนส่วนใหญ่ 10,001-20,000 บาท (2) การได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับเศรษฐกิจแบบพอเพียงจากหนังสือพิมพ์มากที่สุด และ (3) ระดับความคิดเห็นในการดำเนินชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจแบบพอเพียงด้านการรับรู้เนื้อหาสาระ ด้านการนำมาใช้ประโยชน์ และด้านการนำไปประยุกต์ใช้โดยภาพรวมค่อนข้างมาก

สุวกิจ ศรีปัดดา (2549) ศึกษาเรื่อง การประยุกต์หลักการจัดการธุรกิจตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงกับวิสาหกิจชุมชน พบว่า (1) ระดับความเป็นไปในการประยุกต์หลักการจัดการเศรษฐกิจพอเพียงกับวิสาหกิจชุมชน ทั้งโดยรวมและจำแนกตามลักษณะของกิจการอยู่ในระดับมาก แนวทางปฏิบัติที่เป็นไปได้สูงและควรปฏิบัติอย่างมาก คือ ต้องประกอบการด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้เกี่ยวข้อง เช่น ลูกค้า แรงงาน และผู้ส่งสินค้าหรือวัตถุดิบ (2) หลักการ เงื่อนไขและแนวปฏิบัติตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำไปประยุกต์กับวิสาหกิจชุมชนได้ทุกประเภทและทุกลักษณะกิจการไม่แตกต่างกัน และ (3) ข้อเสนอแนะที่สำคัญในการประยุกต์แนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงกับวิสาหกิจชุมชน คือ ต้องให้ผู้ประกอบการเรียนรู้เข้าใจหลักการอย่างจริงจัง และควรประกอบการโดยยึดหลักปฏิบัติ คือ ต้องมีความรู้ต้องมีคุณธรรมกิจการ โดยความมีเหตุผลพอประมาณและสามารถคุ้มกันตนเองได้คุ้มชู้ตนเองได้ให้ยืนบนขาตนเองได้ สรุปว่า แนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงสามารถประยุกต์ใช้กับวิสาหกิจชุมชนทุกชนิดและทุกขนาดของกิจการได้เป็นอย่างดี

นิรุต ถึงนาค และชมพูนุท เมฆเมืองทอง (2550) ศึกษาเรื่อง “การวิจัยและพัฒนากรณีศึกษาเกษตรกรที่ดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง: ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดมหาสารคาม” พบว่า (1) บริบทของเกษตรกรและเกษตรกรจังหวัดมหาสารคามทำให้ผู้วิจัยได้ภาพรวมว่า จังหวัดมหาสารคามมีพื้นที่การเกษตรในร้อยละ 74.94 ซึ่งแสดงถึงจังหวัดที่เป็นสังคมเกษตรกรรม และมีอาชีพเกษตรกรเป็นหลัก ชนิดพืชที่นิยมปลูกมากที่สุด คือ ข้าวเหนียวนาปี ซึ่งเหมาะสมกับการปลูกทุกอำเภอ และอำเภอที่ปลูกพืชมากที่สุด คือ กิ่งอำเภอนิคม ด้วยบริบทการเกษตร และเกษตรกรดังกล่าว ทำให้การส่งเสริมแนวคิดเศรษฐกิจ

พอเพียงแก่เกษตรกรเป็นแนวทางที่สำคัญที่จะทำให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น (2) การคัดเลือก และรวบรวมข้อมูลของเกษตรกรที่เป็นตัวอย่างในการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ปรากฏว่า ทุกอำเภอมีเกษตรกรที่สามารถเป็นตัวอย่างในการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงเกษตรกรทุกคนที่ได้รับคัดเลือกมีคุณลักษณะตามตัวชี้วัด ความพอเพียง (KPI) ที่กำหนดในคุณสมบัติ คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว และเงื่อนไข คือ เงื่อนไขความรู้และ เงื่อนไขคุณธรรม (3) การพัฒนาเกษตรกรที่ดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง พบว่าเกษตรกรที่ได้รับการคัดเลือกทั้ง 13 อำเภอ เป็นเกษตรกรที่ดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงระดับ ครอบครัว 6 อำเภอ ระดับชุมชน 5 อำเภอ และระดับสังคม 2 อำเภอ และการพัฒนาต้องใช้รูปแบบการสร้างความเป็นไปได้ การเพาะพัก และสร้างต้นแบบ การออกแบบและขยาย และการวิเคราะห์และเรียนรู้ เป็นแนวทาง การพัฒนา ผลการศึกษาผู้วิจัยพบว่าปัจจัยที่สำคัญที่จะส่งผลให้การดำเนินชีวิตของเกษตรกรตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงประสบความสำเร็จ คือ การได้รับกำลังใจจากหน่วยงานรัฐ เพราะเกษตรกรยังมีความเชื่อว่า การที่มีหน่วยงานรัฐไปเยี่ยมเยียน ก่อให้เกิดกำลังใจ นอกจากนี้ได้แนวทางในการแก้ปัญหา นอกจากนี้ปัจจัยอีกประการหนึ่งที่ค้นพบจากการวิจัย คือ การสร้างตัวอย่างของความสำเร็จเป็นหัวใจสำคัญของการขยายแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ในการดำเนินชีวิตของเกษตรกรได้อย่างสำเร็จ เพราะสังคมเกษตรกรยังต้องการความเชื่อมั่น และหากมีตัวอย่างในชุมชนของตน มีเจ้าหน้าที่ภาครัฐส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่มที่เข้มแข็งแล้วจะเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มั่นใจ และผลักดันให้เกิดแนวทางการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงที่ประสบผลสำเร็จของเกษตรกรในจังหวัดมหาสารคามต่อไป

งานวิจัยต่างประเทศ

Dastjerdi (2006) ศึกษาเรื่อง *Becoming Self-Sufficient: The Experience of Iranian Immigrants Who Access Canadian Health Care Services* ผลการศึกษาพบว่า ผู้อพยพชาวอิหร่านในแคนาดาได้เรียนรู้ที่จะรับบริการดูแลสุขภาพจากภาครัฐที่จัดให้ และต่อมามีการเปลี่ยนไปเป็นการพึ่งพาตนเอง มีการนำมาบูรณาการและพึ่งพาซึ่งกันและกัน ซึ่งชี้ให้เห็นว่าการพึ่งพาตนเองในการเข้าถึงการดูแลสุขภาพ

Reeves (2006) ศึกษาเรื่อง *Self-Sufficiency Outcomes of Former Recipients of Temporary Assistance for Needy Families (TANF) in Rural Illinois* ผลการศึกษาพบว่า การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้เก็บรวบรวมเพื่อคำนวณผลการพึ่งพาตนเองของผู้ออกจากโครงการ TANF ในพื้นที่ชนบทของอิลลินอยส์ คำว่า ชนบท ได้ถูกจำกัดไว้ว่าเป็นพื้นที่ 4 ส่วนที่ได้รับการจำแนกภายใน การศึกษาผู้เข้าร่วมโครงการ TANF อย่างเป็นทางการในอิลลินอยส์ ทั้งข้อมูลทางการบริหารและข้อมูลทางการสำรวจได้ถูกนำมาใช้เพื่อประเมินผลลัพธ์ การพึ่งพาตนเองของผู้เข้าร่วมโครงการในชนบทของอิลลินอยส์ ซึ่งได้ออกจากโครงการ ความช่วยเหลือชั่วคราวสำหรับครอบครัวผู้ขาดส่น (ผู้ออกจากโครงการ TANF) ระหว่าง เดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1997 ถึงเดือนธันวาคม ค.ศ. 1998 พบว่า ประชากรของสหรัฐอเมริกา อัตราความยากจนได้เพิ่มขึ้น และรายได้ลดลงในแถบมลรัฐทางตอนใต้ของอิลลินอยส์ ข้อมูลได้แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างผู้ออกจากโครงการ TANF ในชนบทและมหานครตอนล่าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถานภาพสมรสและชาติพันธุ์ รายได้และอาชีพ และในส่วนของความผาสุกโดยรวม

Sohn (2006) *Reaching Self-Sufficiency: A Life-Course Perspective* พบว่า ครอบครัวที่มีรายได้น้อย โดยมากจะพึ่งพาตนเองเนื่องด้วย การได้งานที่มีค่าจ้างสูงกว่า และชั่วโมงการทำงานที่มากกว่า ในเรื่องของปัจจัยกำหนดของการพึ่งพาตนเอง ผลของการวิเคราะห์ Logistics Regression ชี้ให้เห็นว่างานที่มีค่าจ้างสูงกว่าและชั่วโมงการทำงานที่มากกว่าจะผลักดันครอบครัวที่มีรายได้น้อยให้เข้าไปสู่สถานการณ์ทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้น และยังชี้ให้เห็นว่าการเพิ่มขึ้นของอัตราค่าจ้างต่อชั่วโมงและชั่วโมงที่ทำงานจะทำให้มีการปรับปรุงการพึ่งพาตนเอง นอกจากนี้ระดับสติปัญญา และความสำเร็จทางการศึกษามีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการพึ่งพาตนเองและการเปลี่ยนแปลง การเป็นคนโสดหรือมีบุตรมากกว่าจะทำให้ประสบปัญหาทางเศรษฐกิจมากกว่าเมื่อเทียบกับคนที่สมรสแล้ว หรือมีบุตรน้อยกว่าเมื่อได้มีการควบคุมปัจจัยอื่นๆ

Bruinsma (2007) ศึกษาเรื่อง *Complicated Lives: Engendering Self-Sufficiency after Welfare Reform in San Antonio, TX* ผลการศึกษาพบว่า การอาศัยอยู่อย่างยากลำบาก มีผลก่อให้เกิดการพึ่งพาตนเองของประชาชน หลังจากการปฏิรูปสวัสดิการใน San Antonio รัฐ Texas

Jackson-Smith (2007) ศึกษาเรื่อง The Role of Resiliency in the Journey from Welfare to Self-Sufficiency for Former Welfare Recipients: A Quantitative Study ผลการศึกษาพบว่า ภาษา สถานภาพสมรส และประวัติสวัสดิการมีผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญต่อการพึ่งพาตนเอง

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศ และต่างประเทศ ผู้วิจัยพบว่า เพศ อายุ รายได้ สถานภาพการสมรส ลักษณะการอยู่อาศัย ล้วนมีผลต่อสภาพการดำเนินชีวิตของประชาชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อาทิเช่น สถานภาพการสมรสมีผลต่อการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หรือรายได้มีผลต่อการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จึงเป็นเรื่องที่จำเป็นต้องศึกษาวิจัยอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ประชาชนและผู้ที่เกี่ยวข้องได้ทราบข้อมูลความรู้ และมีความเข้าใจในหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และสามารถนำไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิต มีผลทำให้ประชาชนมีการประหยัดรายได้และคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น สามารถดำเนินชีวิตได้แม้ยามเศรษฐกิจโลกมีความผันผวนอย่างในปัจจุบัน